

Munich Personal RePEc Archive

The Role of Multinational Companies in the Economy and the Labor Market

Vértesy, László

Budapest University of Technology and Economics

2018

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/90262/>

MPRA Paper No. 90262, posted 28 Nov 2018 18:53 UTC

M Ű E G Y E T E M 1 7 8 2

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar
Pénzügyek tanszék

Vértesy László
PhD jur. PhD öc.

A multinacionális vállalatok szerepe a gazdaságban és a munkaerőpiacon

---

Budapest, 2018

A multinacionális vállalatok szerepe a gazdaságban és a munkaerőpiacon

A **multinacionális vállalatok szerepe** mindegyik nemzeti és így a globális gazdaságban **jelentős**. A szakirodalomban régóta tartó vita, hogy a nagyvállalatoknak vagy pedig a kis- és középvállalkozásoknak köszönhető-e inkább a gazdasági növekedés, különösen, ha a **függő, beszállító KKV-k magas arányát** is figyelembe vesszük. A **nagyvállalatok inkább pro-ciklikusak**, ami azt jelenti, hogy a nemzetközi üzleti ciklusok, konjunkturális ingadozások jobban érintik őket, mint a KKV –ket, és méretükből adódóan ez az érintett nemzetgazdaságokat is befolyásolja. A **munkaerőpiaci helyzetük eredményeként jelentőst hatást gyakorolnak a foglalkoztatottságra, a munkanélküliségre és bérek színvonalára is.**

Vezetői összefoglaló

A **magyarországi – pénzügyi szektor nélküli – üzleti szféra által termelt hozzáadott-érték 45,6 %-át a 906 működő nagyvállalat állította elő.** Ez az arány az ország teljes GDP-jéhez képest az egynegyede, az autóipar pedig 10 százalék. Arányaiban a **vállalkozások mindössze 0,13 %-át** jelenti, mégis a **munkavállalók 33,1 %-át foglalkoztatják** (850 000 fő). A nagy és multinacionális vállalatok erőfőlnye és munkatermelékenységének hatékonysága jelentős. **Valójában ténylegesen csak kiszervezés történik, hiszen a megtermelt javak több mint a felét külföldön értékesítik.** A **túlzott állami támogatások és preferenciák koncepciója azért hibás**, mert azt üzeni a vállalkozásoknak, hogy **nem a termelékenységet vagy a versenyképességet kell növelni**, hanem minél közelebb kell kerülni az elosztó hatalomhoz. Ez nagyon **alacsony hatékonyságú gazdaságot hoz létre, lerombolja az alkalmazkodási képességet, és nem teszi érdekeltté a cégeket a hatékonyabb, nagyobb termelésben.** A TOP 100 legnagyobb árbevételű társaság között **mindösszesen hét magyar tulajdonú vállalat található.**

Az Európa Unióban az **üzleti szektor által elállított hozzáadott érték 43 %-át termelik, míg a munkavállalók 33 %-át foglalkoztatják.** A multinacionális vállalatok összesen **271 569 munkahelyet hoztak létre a kelet-közép-európai EU11-ben 2007-2013 között.** Az **olcsó munkaerő a versenyelőny forrása marad, de jelentősége csökken**, hiszen nem képezi a fenntartható növekedés szilárd alapját. A régióban az **általános béremelkedésben – többek között – fontos szerepe volt annak, hogy a minimálbér az elmúlt évtizedben majdnem megduplázódott.** Azonban a tizenegy közép- és kelet-európai országban átlagosan a **munkavállalók havi 768 €-val (Magyaroságon 947 €-val) keresnek kevesebbet, mint a németországi munkavállalók**, ha a megélhetési költségeket, a gazdasági szerkezetet és a munkaerő összetételét is figyelembe vesszük. **2008-hoz képest a 2016-os bérszínvonal, nyolc év alatt semmit sem fejlődött, ugyanolyan alacsonyan maradt.** Tipikusan azokban az ágazatokban figyelhető meg nagyobb eltérés, amelyeket a multinacionális vállalatok uralnak, így a feldolgozó iparban, szállás és éttermi szolgáltatások, építő iparban, villamos energiatermelés, pénzügyi szektorban, valamint a szakmai, tudományos és műszaki kutatásban, de – ebből következően – az állami szférában és az egészségügyben is.

Az **EU gazdaságpolitikájában** meghatározó célként kell kitűzni a mindenki számára előnyös növekedés (**growth that benefits everyone**) elvét.

Fő üzenetek a multinacionális vállalatok számára

A béreket a
termelékenységi
szinthez kell igazítani

Ágazati hazai/uniós
minimálbérek

Erősebb munkavállalói
védelem és
szakszervezeti rendszer

Állami és EU-s
támogatások
nemzetgazdaságba
történő visszaforgatása

Kettős termékminőség
gyakorlatának
felszámolása

A kutatás alapján öt fő üzenet fogalmazható meg a multinacionális vállalatok számára:

A béreket a termelékenységi szinthez kell igazítani Magyarországon, illetve a közép- és kelet-európai országokban. A bérek **évenkénti 10-15 %-os növekedése reális**, és nem veszélyezteti a makrogazdasági folyamatokat és mutatókat, ahogy ezt a mostani tapasztalatok is mutatják, így **a termelékenységi szinthez igazodó bérezés 6 – 10 év alatt elérhető. Így a havi nettó bérkülönbség is 700 - 1000 €-ről, 300 – 400 €-ra csökkenne.** A minimálbérpolitikának arra kell törekednie, hogy a bérszintet felfelé terelje. A kényszerű **alacsony-bér korlátozza a növekedés kilátásait** azzal, hogy nyomás alatt tartja a belföldi keresletet, másodsorban alárendelt és függő szerepben tartja a régiót, és bebetonozza a multinacionális vállalatok alacsony hozzáadott értéket termelő, kevésbé perspektivikus összeszerelési és beszállítói tevékenységek szerepkörébe.

Ágazati hazai/uniós minimálbérek. A multinacionális vállalatokat érintő ágazatokban – feldolgozó ipar, építőipar, szállítmányozás, pénzügyi szektor, szakmai, tudományos és műszaki kutatás, szállítmányozás, élelmiszeripar – az **egységes uniós minimálbér** kialakítása is indokolt lehet, a német politikai pártoktól független Minimálbér Bizottsághoz hasonlóan. **Az alacsony bérekre alapozott versenyképességi modell egyébként soha nem volt választott fejlődési stratégia a régióban, a lakosság hosszútávú elvárása, amit a politikai elit ígéretei is tápláltak, mindig is a nyugat-európai bérszínvonalhoz való felzárkózás volt.** A kelet-európai országok uniós csatlakozását követően is ez az ún. **nemzetközi bérszakadék jelenség** (wage-gap phenomenon) figyelhető meg, amelyet az Európai Unióban többen is egyre intenzívebben kritizálnak. Az **Európai Szakszervezetek Szövetségének Pay Rise mozgalma** is, amely a szociális jogokból indul ki, és magában foglalja a túl alacsony minimálbérek, valamint az alacsony jövedelmű országok és a gazdagabb országok közötti elfogadhatatlan és indokolatlan bérszakadék elleni küzdelmet. A támogatók között kell megemlíteni külön **Emmanuel Macront**, aki támogatja az Európai Uniót a bérek összehangolását (same work = same wage), azzal, hogy az EU-nak biztosítania kell azt is, hogy a vállalatok a keleti államokban is maradjanak. Jean-Claude **Junker** is hasonló gondolatokat említett: az EU-ban nem lehetnek másodosztályú munkavállalók, mindenkinek ugyan azt a bért kell kapnia azonos munkáért azonos helyen.

Erősebb munkavállalói védelem és szakszervezeti rendszer. Ennek érdekében javítani kell a **munkajogi szabályozást**, különösen a **kollektív munkajogok** tekintetében: szakszervezeti kifogás (vétőjog), kötelező kollektív munkaügyi vita, munkaügyi ellenőrzés erősítése. A kormányzati bérpolitikai döntésekbe egyre fokozottabban kell bevonni a munkavállalói és

munkáltatói érdekképviselőket. **A magyar kormánynak és az Európai Bizottságnak konkrét ajánlásokat kell tennie a bérek növeléséről, a kollektív tárgyalásokról és az állami kiadásokról,** mivel ez a legjobb módja a fizetések emelkedésének és a növekedés megindításához. Az **európai szakszervezetek** készek arra, hogy aktív partnerek legyenek ezek megvalósításában.

Állami és EU-s támogatások nemzetgazdaságba történő visszaforgatása. Bár a GDP-adatokat nagyban javítja a multinacionális autógyárak teljesítménye, de a nemzetgazdaság felvirágoztatásából csak szerény megélhetést nyújtó munkaadóként veszik ki részüket. **A multinacionális cégek nem érdekeltek abban, hogy az olcsó munkaerővel megtermelt hasznot itthon kamatoztassák.** A kormánynak a stratégiai megállapodások megkötésekor figyelemmel kell lennie arra, hogy **a partnerül fogadott multikat rávegye, a hasznot legalább részben itthon fektessék be.** Így a munkahelyteremtő és egyéb támogatások, adókedvezmények a magyar gazdaság beruházás és FDI alapú növekedését szolgálják.

Kettős termékminőség gyakorlatának felszámolása. Egyes multinacionális vállalatok **kelet-európai piacon forgalmazott termékeinek jelentős része alacsonyabb minőségű,** mint az, amit ezek a cégek ugyanolyan márkanév alatt a nyugat-európai piacokon értékesítenek. **Az élelmiszereken kívül más szegmensben, például drogériai termékeknél is nyomon követhető.** A visegrádi négyek, valamint Észtország, Lettország és Litvánia például az agráriumot és az élelmiszeripart illetően **elutasítják a nemzeti társfinanszírozás bevezetését** a közvetlen mezőgazdasági támogatások esetében. Egyben azt követelik, hogy az EU a közös agrárpolitika számára 2020 után is megfelelő forrásokat biztosítson, és semmilyen új feladatot ne finanszírozzon a gazdák támogatásának rovására.

Az öt kiemelt üzenethez további fontos témakörök tartoznak:

Csökkenteni kell Magyarországon az egy-ágazatú kitétséget, főleg az autóipar esetében (GDP 10 %, ipari termelés 18 %), mert gyakorlatilag az egész ország egyetlen iparág fellendülésének-lassulásának, sőt néhány nagyvállalat döntéseinek lesz kiszolgáltatva. A KKV-k által létrehozott **teljes növekedés (42-54 %), és a foglalkoztatottság (40-60) nagy része a függő KKV-knak tulajdonítható, közvetett módon pedig a multinacionális és nagyvállalatoknak.** Ez azonban **az ország számára kockázatokat és kitétséget eredményez.**

Az **oktatás** területén egyfelől a **szakképzési rendszert** kell a munkaerőpiaci igényekhez igazítani. Másfelől a **felsőoktatásban** is meg kell teremteni a **tudás- és innovációalapú, vállalkozó szemléletmódot.** A multinacionális vállalatok számára is **fontos a szakképzett munkaerő, ugyanakkor a foglalkoztatottak tudásfejlesztése a munkáltatóktól is megköveteli az anyagi ráfordításokat, amelyeket állami ösztönzőkkel lehet támogatni.**

A KPMG nyolc uniós országban vizsgálta a **vállalkozásfejlesztési támogatások hatékonyságát.** A **nagyvállalati támogatások harmada olyan projektekre megy el, amelyeket a cégek amúgy is megvalósítottak volna.**

Helyzetfelmérés, helyzetértékelés

A helyzetfelmérés előbb a hazai nagyvállalti szektorra fókuszál elhelyezve a nemzetgazdaságba és a munkaerőpiaci folyamatokba, ezt követően az Európai Unió 28 tagállamában lévő szerepük kerül elemzésre és értékelésre. A multinacionális és nagyvállalatok helyzetét tovább árnyalják az ún. függő közép vállalkozások, amelyek gyakran egy csoport részét képezik. A függő vállalatok eltérő magatartást tanúsítanak a független vállalkozásoktól, és gyakran hasonlóak a nagyvállalatokhoz. Ez legáltalánosabb a feldolgozóiparban és kisebb mértékben a tudásintenzív üzleti szolgáltatásoknál.¹ A nagyvállalatok nagyobb hozzáadott értéket képviselnek a (csúcs)technológiai ágazatokban, míg a KKV-k nagyobb hozzáadott értéket állítanak elő a szolgáltatási szektorban, ahol kisebb mértékű a piaci koncentráció. **A munkaerőpiaci helyzetük eredményeként jelentőst hatást gyakorolnak a foglalkoztatottságra, a munkanélküliségre és bérek színvonalára is.**

Egyre relatívabb annak megítélése, hogy a nagyvállatoknak vagy pedig a kis- és közép vállalkozásoknak köszönhető-e inkább a gazdasági növekedés.² A közelmúltban a gazdasági szakirodalom a legnagyobb vállalatok szerepének elemzésére irányult az aggregált ingadozások megértésében.³ A függő KKV-k aránya a foglalkoztatás és a bruttó hozzáadott érték szempontjából, különösen az olyan kisebb országokban fontosak, mint például Dániában, Norvégiában és Finnországban. Ugyanakkor Németországban is jelentősek, ahol a KKV-k által létrehozott hozzáadott érték 43% -át teszik ki, és a foglalkoztatottak 34% -át alkalmazzák. Ezért a KKV-k által létrehozott teljes növekedés (42-54 %), és a foglalkoztatottság (40-60) nagy része a függő KKV-knak tulajdonítható, közvetett módon pedig a multinacionális és nagyvállalatoknak.⁴ Ez azonban **az adott ország számára kockázatokat és kitétséget eredményez**, mert például, ha egy termék egyidejű globális kereslete esik, az érintett nemzetgazdaságnak komoly következményekkel kell szembesülnie, mert ezek a mikroökonómiai sokkok befolyásolhatják a nagyvállalati hálózatokat is, a kereslet visszaesése pedig hátrányos hatással lehet az egész ellátási láncra, iparágak és országok között, illetve a munkaerőpiacra is.⁵ Ez történt például Finnországban a Nokia esetében.⁶

Hazai helyzet

A – pénzügyi szektor nélküli – **üzleti szféra által termelt hozzáadott-érték 45,6 %-át a 906 működő nagyvállalat állította elő**, 35,9 %-át a mikro- és kisvállalkozások, míg 20 %-át a közép vállalatok.⁷ Ez az arány az ország teljes GDP-jéhez képest (amelyhez a kormányzati kiadásokat, és kereskedelmi mérleg egyenlegét is hozzá kell számolni 35 420 milliárd Ft)⁸ pedig az egynegyede. A mintegy 900 gazdasági társaság (a közel 700 000-ből), bár a **vállalkozások mindössze 0,13 %-át** jelenti, mégis **a munkavállalók 33,1 %-át**

¹ Statistics on small and medium-sized enterprises. Eurostat, 2015.

² Az egyik ilyen korai tanulmány Robert Gibrat: Les Inegalites Economiques, Sirey. Paris. 1931.

³ Xavier Gabaix: The granular origins of aggregate fluctuations. Econometrica 79 2011.

⁴ Statistics on small and medium-sized enterprises. Eurostat, 2015.

⁵ Acemoglu, Daron, Vasco M Carvalho, Asuman Ozdaglar, & Alireza Tahbaz-Salehi: The Network Origins of Aggregate Fluctuations. in Econometrica 2012.

⁶ Jyrki Ali-Yrkkö (Ed.): Nokia and Finland in a Sea of Change. ETLA B244, pp. 37–67, Taloustieto Oy, Helsinki, Finland, 2010.

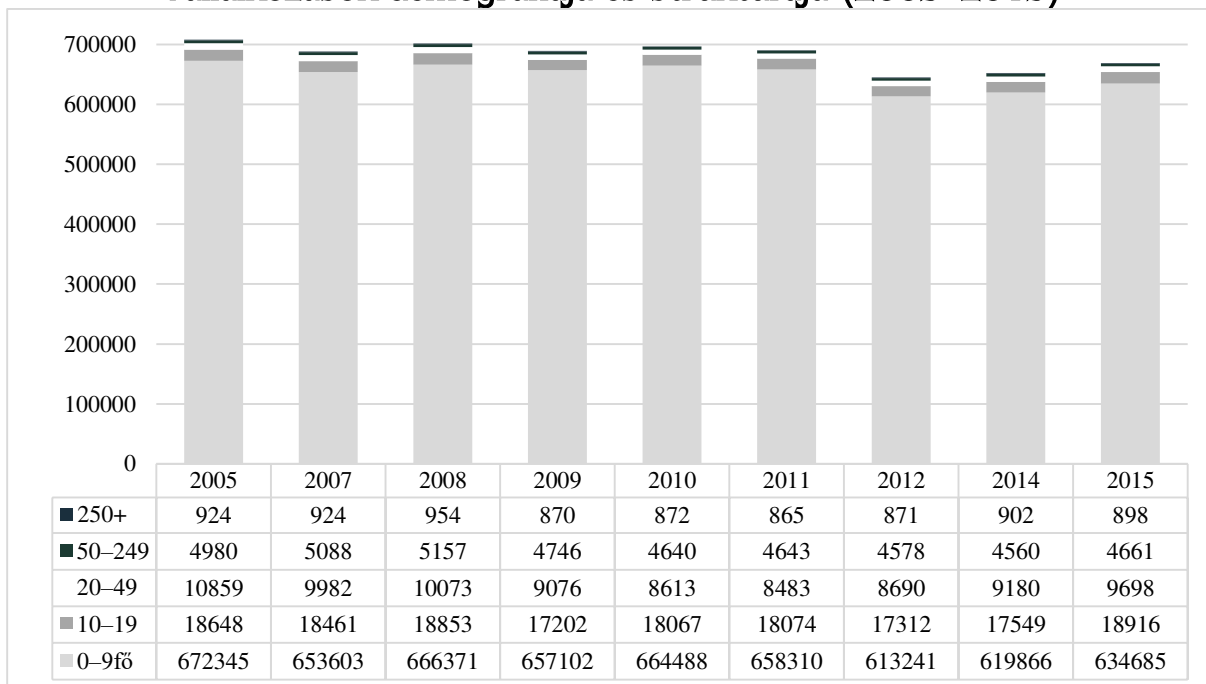
⁷ Várkonyi Iván: Vesztésre áll a kkv-szektor. Világgazdaság, 2016. szeptember 21.

⁸ A bruttó hazai termék (GDP) értéke forintban. KSH, 2017.

foglalkoztatják, ez mintegy 850 000 főt jelent.⁹ (A középvállalkozások részaránya 0,7 %, a számok egyebekben nagyságrendileg megfelelnek az uniós átlagnak.)

Vállalkozások demográfiája és struktúrája (2003–2015)

Forrás: Vállalkozások demográfiája és struktúrája (2003–2015). KSH, 2017.

Arányát és demográfiai létszámát is tekintve a nagyvállalati szektor rendkívül stabil, 2009-től megfigyelhetően éves szinten alig tapasztalható változás.¹⁰ A nagyvállalatok vegyes képet mutatnak, egyfelől multinacionális vállalatok, másfelől hazai, de leginkább monopolhelyzetben lévő társaságok. A hatalmi szóval hirtelen nagyra növesztett vállalatok izmosodása nem erősíti a magyar gazdaságot, a nyereségrekorder postafiók cégek pedig ügyesen „eloptimalizálják” az adófizetési kötelezettséget.

A vállalkozások teljesítménymutatói létszámkategória szerint (2017)

	Mikró			Kis	Közepes	Nagy	
Létszám	0 fő	1 fő	2–9	10–49	50–249	250+	Összesen
Vállalkozások száma, darab	5.908	474.781	177.206	29.870	4.950	948	693.663
Foglalkoztatottak létszáma, fő és %	–	474.781	620.165	565.287	487.312	844.310	2.991.855
	–	15,9 %	20,7 %	18,9 %	16,3 %	28,2 %	100
Egy főre jutó árbevétel, ezer forint/fő	–	11.351	20.235	28.898	37.529	44.055	30.032
Értékesítés nettó ár-bevétele, millió Ft és %	91.353	5.389.179	12.549.075	16.335.862	18.288.363	37.196.176	89.850.007
	0,1 %	6 %	14 %	18,2 %	20,4 %	41,4 %	100
Hozzáadott-érték millió Ft és %	32.094	1.248.489	2.371.268	3.172.824	3.413.600	8.926.103	19.164.378
	0,2 %	6,5 %	12,4 %	16,6 %	17,8 %	46,6 %	100
Exportértékesítés millió Ft	19.897	570.069	1.201.933	2.779.184	5.667.532	20.265.735	30.504.350

Forrás: A vállalkozások teljesítménymutatói létszámkategória szerint - 2016. KSH, 2017.

⁹ A kis- és középvállalkozások jellemzői – adat-előállítás új módszertannal. KSH, 2016.

¹⁰ Vállalkozások demográfiája, 2015. KSH, 2017.

A táblázat egyértelműen alátámasztja a nagy és multinacionális vállalatok erőfölényét és munkatermelékenységük hatékonyságát. Az értékesítés nettó ár-bevétele és a hozzáadott-érték is jelentős, a 33 ezer kis és középvállalkozás együtt ér el hasonló mértéket, bár az így előállított hozzáadott-érték mégis csak kétharmada, a több mint 1 millió munkavállalóval. Az üzleti szektor által termelt GDP közel felét adja, tehát a 690 ezer vállalkozás, a 2 millió munkavállalóval termel ennyit. A számok alapján az egy főre jutó árbevétel a duplája, de legalább 20 százalékkal magasabb mint a kisebb kategóriáknál mért. A gazdaság szempontjából jelentős, hogy a teljes értékesítés felét, és a teljes export kétharmadát is ők adják, így a KKV szektor számára nehezebb elérni a külföldi piacokat, illetve ez az arány azt is jól tükrözi, hogy **a multik esetében valójában ténylegesen csak kiszervezés történik, hiszen a megtermelt javak több mint a felét külföldön értékesítik.** Magyarországon ugyan csökkent a bérarány 1995 és 2015 között (mintegy 10 százalékponttal, a GDP 66 %-ról a GDP 56 %-ra), de ez nem javította az ország versenyelőnyét.

A túlzott állami támogatások és preferenciák koncepciója azért hibás, mert azt üzeni a vállalkozásoknak, hogy **nem a termelékenységet vagy a versenyképességet kell növelni,** hanem minél közelebb kell kerülni az elosztó hatalomhoz. Ennek következtében – kizárólag – kegyből részesülve is erősödhet a vállalkozás. Ez nagyon **alacsony hatékonyságú gazdaságot hoz létre, lerombolja az alkalmazkodási képességet, és nem teszi érdekeltté a cégeket a hatékonyabb, nagyobb termelésben.** Ezt támasztja alá a HVG összeállítása is az 50 legnagyobb magyarországi cégről.¹¹

Az öt legnagyobb hazai vállalat a HVG rangsor alapján (ranghely, millió Ft, fő)

Cégnév	Árbevétel	Export	Sajáttőke	Eredmény	Létszám
Mol Magyar Olaj- és Gázipari Nyrt.	1. 3 553 005	1. 2 592 072	3. 1 801 626	1. 251 655	3. 24 986
Audi Hungaria Motor Kft.	2. 2 349 346	2. 2 339 385	4. 1 460 778	4. 106 619	8. 11 404
GE Infrastructure Hungary Holding Kft.	5. 895 508	4. 883 190	6. 1 028 768	5. 103 622	9. 11 310
MVM Magyar Villamos Művek Zrt.	4. 1 034 149	14. 299 077	7. 815 601	10. 48 426	14. 8 195
Magyar Telekom Távközlési Nyrt.	8. 602 651	47. 86 661	11. 581 333	7. 57 223	12. 9 488
Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt.	17. 389 690	11. 353 914	10. 681 873	6. 67 023	7. 11 820
Hankook Tire Magyarország Kft.	40. 221 885	22. 216 099	21. 230 225	8. 54 642	42. 3 126
Mercedes-Benz Manufact. Hungary Kft.	3. 1 058 340	3. 1 056 086	46. 107 080	30. 20 030	35. 3 555

Forrás: TOP 50 - Nagyvállalati rangsorok. HVG. 2017. július 27.

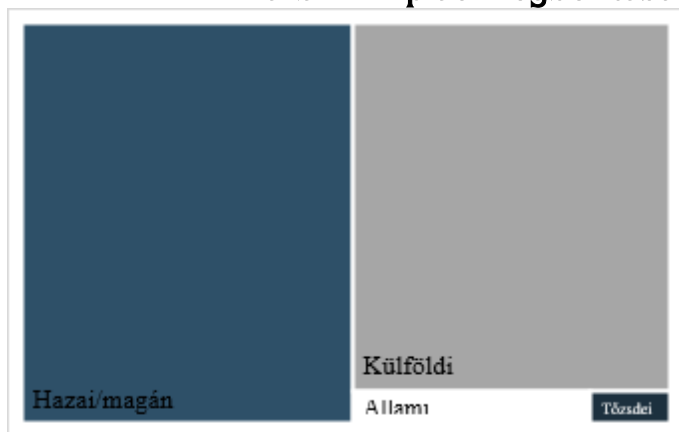
A **legnagyobb árbevétel** szerint az ötös élboly tagjai nem dicsekedhetnek árbevétel növekedéssel. Az élen álló Mol méretes visszaesését a világpiaci kőolajár folytatódó –a Brent típus esetében tavaly újabb 17 százalékos – csökkenése magyarázza. A 2015-ben kipattant dízelbotrány főszereplőjéhez, a Volkswagen-konzernhez tartozó Audi AG győri leánya tavaly az előző évinél 5 százalékkal kevesebb (1,93 millió darab) motort és 22 százalékkal kevesebb

¹¹ TOP 50 - Nagyvállalati rangsorok. HVG. 2017. július 27.

(123 ezer) kész személykocsit gyártott. Az Audi Hungaria Motor Kft. (2.) egyébként az év utolsó napján beolvadt a konszern magyarországi szolgáltató cégeként működő Audi Hungaria Services Zrt.-be. A Mercedes-Benz Manufacturing Hungary Kft. (3.) 0,6 százalékos mínusza a forintárfolyam változásának következménye. Az MVM Magyar Villamos Művek Zrt. (4.), energiamamut árbevétele is jócskán csökkent, amelynek oka a négy éve megvásárolt Magyar Földgázkereskedő Zrt. 218 milliárdos mínusza. A GE-csoport árbevétele egyetlen év alatt kevesebb mint ötödére zsugorodott, a máshol gyártott turbinák másfélezermilliárd forintos hiánya miatt.

A hazai knv piac megbontása tulajdonosok szerint

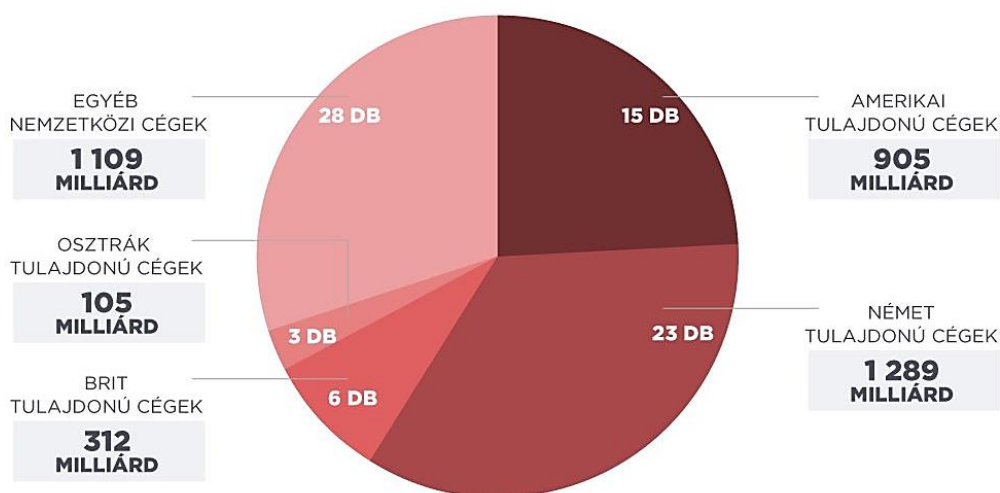
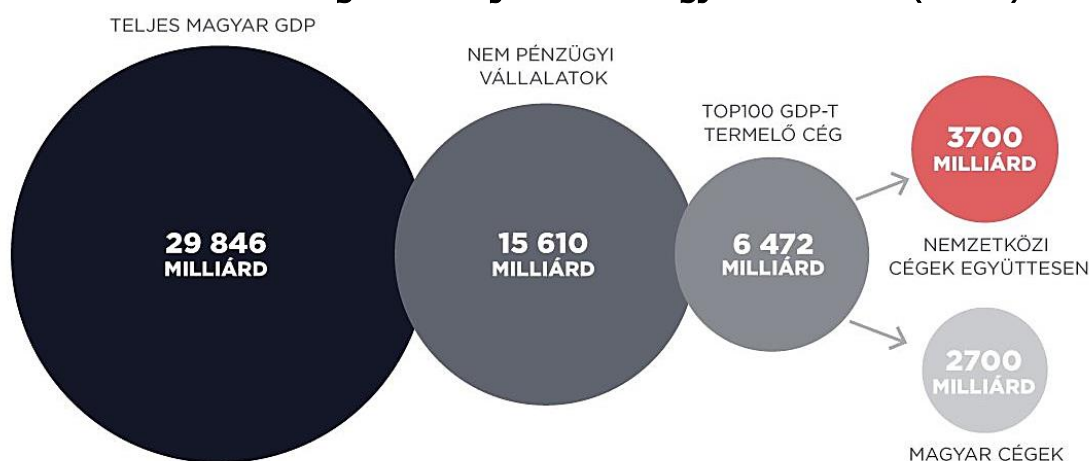
Forrás: Ceginfo.hu, CMBP, Privát TOP 100 – Szektorelemzés, a száz legértékesebb hazai magáncég. Concorde MB Partners, 2017.

A **közép-és nagyvállalati** kritériumrendszernek megfelelő társaságból jelenleg Magyarországon nagyságrendileg 2000 működik. Ennek egy kicsivel több mint fele – összesen 1080 cég – található közvetlenül vagy közvetett módon magyar magánszemélyek tulajdonában. A fennmaradó 49%-nyi cég túlnyomó többsége, **45%-a található külföldi tulajdonosok kezében**, 3%-ot állami szereplők birtokolnak, a fennmaradó társaságok részvényeit pedig a Budapesti Értéktőzsdén vagy más tőzsdéken jegyzik. A TOP 100 legnagyobb árbevételű társaság között, amely összesített 26,6 ezer milliárd forintos árbevételével a teljes hazai KKV piac 73%-át adja, **mindösszesen hét magyar tulajdonú vállalat található**.

A **legnagyobb növekedéseket** is érdemes megvizsgálni, mert valódi hungarikumról van szó: a bejegyzett fő tevékenységként idén tavaszig tea és kávé feldolgozásával, azóta pedig immateriális javak kölcsönzésével foglalkozó Ventas Coffee Hungary Kft.-ről (10.). A hódmezővásárhelyi vállalat Sánta János cégének –Lázár János kancelláriaminiszter barátja a Ventas legnagyobb tulajdonosa – a leányaként működik, a hatalmi szóval két éve létrehozott, a nemzeti trafikok áruellátásának kizárólagos jogával felruházott Országos Dohányboltellátó Kft. A második legnagyobb növekedést egy valódi termelő cég, a székesfehérvári Harman Becker Kft. (15.) érte el. A harmadik legnagyobb ugrás viszont megint csak hatalmi beavatkozás következménye. Az állami tulajdonú Fővárosi Gázművek Zrt. (23.) úgy érte el árbevételének 131 milliárd forintos növekedését, hogy tavaly óta már mind a 3,2 millió lakossági fogyasztót ő láthatja el vezetékes gázzal.

A TOP 100 ÁRBEVÉTELŰ CÉG MAGYARORSZÁGON				TOP 5 ÁRBEVÉTELŰ TÁRSASÁG MAGYAR TULAJDONÚ TÁRSASÁGOK A TOP 100 ÁRBEVÉTELŰ CÉG KÖZÖTT	
1.	Audi Hungária Kft.		2 542 968		
2.	GE Hungary Kft.*		2 036 083		
3.	MOL Nyrt		1 887 477		
4.	Mercedes-Benz Kft.		1 064 869		
5.	Samsung Zrt.		758 586		
51.	Videoton Holding		154 768		
:					
65.	Nitrogénművek Zrt.		115 190		
66.	Hunland-Trade Kft.		115 133		
:					
71.	Közpénz Zrt.		101 512		
:					
90.	Hungary-Meat Kft.		74 367		
91.	Pick Szeged Zrt.		73 699		
:					
100.	Axiál Kft.		66 941		

A nemzetközi cégek hozzájárulása magyar GDP-hez (2014)

Forrás: Fekete Emese: Ennyit bukhathunk, ha kiutáljuk a külföldieket. VS, 2014 november 24.

A Cégérték TOP 100 szerint a legnagyobb árbevételű társaságok között, amely összesített 26,6 ezer milliárd forintos árbevételével a teljes hazai KNV piac 73%-át adja, mindösszesen hét magyar tulajdonú vállalat található.¹² **A gazdaságot legjobban húzó 100 cégből 75 külföldi,** a GDP javát ma még ők termelik meg. 2014-ben a Vodafone 44 milliárd forinttal, a Tesco 99 milliárddal, a Spar 52 milliárddal, a Lidl 32 milliárddal, az Auchan 22 milliárddal, a Philip Morris 167 milliárddal, a BAT Pécsi Dohánygyár pedig 92 milliárddal járult hozzá a magyarországi GDP-hez, amely **nagyjából a termelő, szolgáltató, kereskedelmi vállalatok által tavaly előállított összes magyar GDP egyharmadát jelenti.** A HVG TOP 200-as listán is csupán 38 cég van magyar többségi tulajdonban vagy magyar stratégiai irányítás alatt (például a listavezető Mol), vagyis az élvonalasok több mint **80 százaléka külföldi kézben van.** Ezek **együttesen** 2600 milliárd forintot állítottak elő 2013-ban, és ha hozzávesszük a más külföldi – például francia, svéd, norvég, dán, svájci vagy távol-keleti – cégcsoportokat, akkor már **3700 milliárd forintnál járunk.**¹³ A teljes magyar GDP-hez képest (ami mintegy 30 ezer milliárd forint volt 2013-ban) ez alig több 10 százaléknál, de nem ezt érdemes viszonyítási alapul venni, mivel a toplistákon pénzügyi vállalatok nem szerepelnek, ezért a 'nem pénzügyi vállalatok' által megtermelt GDP-ből kell kiindulni, ami durván 15 ezer milliárd forint a KSH

¹² Privát TOP 100 – Szektorelemzés, a száz legértékesebb hazai magáncég. Concorde MB Partners, 2017.

¹³ Fekete Emese: Ennyit bukhathunk, ha kiutáljuk a külföldieket. VS, 2014 november 24.

szerint. Így a magyar gazdaságot legjobban húzó 100-as kör teljesítményéből majdnem 60 százalékot képviselnek a külföldi vállalatok. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy ne lennének sikeres, és sok hozzáadott értéket előállító magyar cégek. Például minden toplistát a Mol vezet, amely önmagában 982 milliárd forinttal húzta meg tavaly a GDP-t. De ott van a top 100-as GDP-listán a Richter, a Waberer's és a Videoton is – nagy nevű, tekintélyes, magyar tulajdonú vagy magyar stratégiai irányítású vállalatok.

A **legnagyobb exportőrök** rangsorát szintén a Mol vezeti, de az előnye egyre kisebb. A nyomában lévő Audi 2015-ös exportja már nagyobb volt annál, amennyiről az olajvállalat 2016-ban adott számot. További két másik olyan cég is van, amelyiknek a kivitele több mint százmilliárd forinttal csökkent. Az egyik a már említett MVM (a 14. helyen áll az exportőrök listáján), a másik pedig a Samsung Electronics Magyar Zrt. (8.), amely főleg Szlovákiában és Hollandiában adott el a korábbinál kevesebb, Jászfényszaru gyártott tévékészüléket. Az 50 legnagyobb árbevételű cég összesített külföldi forgalma 3 %-kal (447 milliárd Ft) csökkent, miközben a hazai értékesítésük ugyanilyen arányban (de csak 265 milliárd Ft) nőtt. Az 50 topcég együttes külpiazi visszaesésének közel 90 százalékát ugyanis az egy Mol- és az ő külföldi leányai árbevételének csökkenése, vagyis az olajáresés magyarázza. A belföldi adatokat pedig az állami hátszéllel nagyra nőtt cégek óriásnövekedése röpi a magasba úgy, hogy a piacról általuk kiszorított más szereplők, éppen emiatt, nem kerültek be a top 50-be. A felmérésben az ő óriásmínuszuk nem látszik, noha az is igencsak része a magyar gazdaság összteljesítményének.

A **saját tőke** szerinti legnagyobbak listáját, a valódi hazai nagyokat lekörözve, egy egzotikus cégleány vezeti. Az Eaton Enterprises (Hungary) Kft. saját tőkéje közel 13 milliárd (!) amerikai dollár. A világszerte 97 ezer embert foglalkoztató, az USA-ban alapított, de Írországból irányított energiaipari Eaton Corporation magyarországi leánya úgynevezett csoportfinanszírozást végez. Az ilyen vállalkozások a szövevényes cégrokonság tagjai közötti pénzmozgások állomásaiként szolgálnak, a bonyolult szisz téma fő célja a költségek és a bevételek „adóhatékony”, országok közti tologatása. Az Eaton-leánynak - amelynek az év végén 9,5 milliárd dollár hitele volt kinn a cégtestvéreinél, 1-10 százalékos kamatra - éppen kétszer akkora a saját tőkéje, mint a legnagyobb magyar vállalaté, az ezen a listán a harmadik helyre szorult Molé.

A **legnagyobb eredményű cégek** rangsorát megint csak a Mol vezeti, de nyomban utána itt is az Eaton-leány következik a sorban. A konstrukció működik - fényesen igazolja ezt, hogy 224 milliárd forintnyi adózatlan eredménye mellé a csoportfinanszírozó óriáscég másfélszer ennyi adóalap-csökkentő tételt talált, így társasági nyereségadót egyáltalán nem fizet, csak mindössze 88 millió forintnyi forrásadót. A Mol nyereségéből eközben 21 milliárd, az OTP-ből (3.) pedig 34 milliárd forint vándorol az államkasszába. Az 50 legnagyobb eredményű vállalkozás között négy, apportként a nevére íratott tengeri olajfúró tornyokat bérbe adó postafiókcég (18., 22., 24., 33.) is feltűnik. Ezek is együttesen a 106 milliárd forintnyi eredményük után összesen 2 milliárd forint adófizetési kötelezettséget számítottak ki maguknak. Bár a GDP-adatokat nagyban javítja a multinacionális autógyárak teljesítménye, de például a Mercedes és az Audi, a nemzetgazdaság felvirágoztatásából csak szerény megélhetést nyújtó munkaadóként veszi ki részét: **az elmúlt években csaknem ezermilliárd forintnyi osztalékot vitt ki az országból, miközben 80 milliárdos állami támogatást kapott.**¹⁴ Mindez **hazánk kiszolgáltatottságát jelzi**, mert ezen összegek – bár jóllehet javították a magyar GDP-t, amelynek negyedét az

---

¹⁴ Róna Péter – Bodacz Péter: A GDP csapdájában hazánk. Magyar Nemzet, 2015. augusztus 5.

autóipar adja – a nemzetgazdaság helyzetén érdemben nem segítenek. **A multinacionális cégek nem érdekeltek abban, hogy az olcsó munkaerővel megtermelt hasznot itthon kamatoztassák. A kormánynak a stratégiai megállapodások megkötésekor volna mozgástere** arra, hogy a partnerül fogadott multikat rávegye, a hasznot legalább részben itthon fektessék be.

A **legnagyobb foglalkoztatók** rangsorának élén álló OTP Bank Nyrt. az előző két listában nem szerepelhetett, mivel hitelintézetként nem számol el árbevételt (hanem csak kamat-, díj- és jutalékbevételt). Az OTP-csoport közel 38 ezer dolgozójának háromnegyedét a bank valamelyik külföldi leánya foglalkoztatja. A hazai legnagyobb eszerint a Magyar PostaZrt. (a 2. helyen áll ebben a rangsorban). Összeségében azonban az államvasutak a legnagyobb foglalkoztató, mert a Magyar Államvasutak Zrt. (4.) ugyanis a táblázatban közvetlenül utána következő MÁV-Start Zrt.-nek (5.) és még öt másik cégnek az anyavállalata, anya és leányai együtt pedig több mint 37 ezer embernek adnak munkát. A MÁV nem a vállalatcsoportjának összesített számaival tartalmazó adatokkal szerepel, mert egy Magyarország által is elfogadott uniós törekvés magyarázza: a vágányhálózatot működtető pályavasút (az anya MÁV) és a vonatokat futtató leánya (a személyszállító MÁV-Start) tevékenységének minél teljesebb különválasztása. **A toplista 50 vállalata együttesen 366 ezer embernek adott munkát, a Magyarországon alkalmazásban állók bő 12 százalékának.** Számuk – a 2015-ös adat nélküli GE-leányt 2016-ban is figyelmen kívül hagyva – egy év alatt közel 1 százalékkal lett magasabb.

A **minmálbér és garantált bérminimum, illetve egyes, az állami szférában történt bérfejlesztések mellett, leginkább a munkaerőhiány hajtja a bérnövekedést alapvetően.** Különösen az év elején, a béremelések klasszikus időszakában nőttek a bérek, egyetlen negyedév alatt konkrétan több mint tíz százalékot ugrott az átlagbérszint. Az idei harmadik negyedévben ugyan megtorpant az emelkedés, de az egyre fokozódó kereslet hatására várhatóan már az év végén újabb növekedési hullám tanúi lehetünk. A BDO Magyarország ezzel egy időben több mint **60 nemzetközi cég hazai leányvállalatánál dolgozó közel 500 középvezetőnek a béradatait** vizsgálta meg. Az 500 és 800 ezer forint közötti havi bruttó fizetési sávban dolgozó alkalmazottak esetében a béremelkedés mértéke 2016 harmadik negyedévéhez képest átlagosan 4,7 százalék volt, csak az elmúlt negyedév alatt 1,8 százalékkal emelkedtek ebben a kategóriában a fizetések. Ebben a szegmensben 3 százaléknyi volt a kilépők aránya, aminek az az oka, hogy a munkahelyet váltók akár 20-30 százalékot is meghaladó béremelést is el tudnak érni a váltással.¹⁵ A **nemzetközi összehasonlításban** például az **autóipari gyárak dolgozóinak többsége** bruttó 200 ezer forint körüli összeget – **670 €-t – keres havonta**, ami töredéke az azonos munkát végző német Mercedes-dolgozókénak.¹⁶ A **Trenkwalder közel 7 ezer fő béradatait feldolgozó elemzése** szerint adatai szerint a harmadik negyedévben 859 forint volt a fizikai munkát végző szak- és betanított munkások átlagos bruttó órábérére, ami 17 százalékos növekedést jelent a tavalyi év hasonló időszakához képest. A fizikai dolgozók körében a szakmunkások 918 forintos átlagos órábérére 11 százalékkal haladja meg a betanított munkát végzők 830 forintos átlagos bérszintjét. Régiók szerint jelentősen, akár negyedével is eltérhetnek az órábérék: míg Dél-Dunántúlon és az Észak-Alföldön ma 700 forint körüli átlagos órábérre számíthat egy fizikai dolgozó, ez az érték a Nyugat-Dunántúlon 870, míg Közép-Magyarországon 970 forint közelében alakul.¹⁷

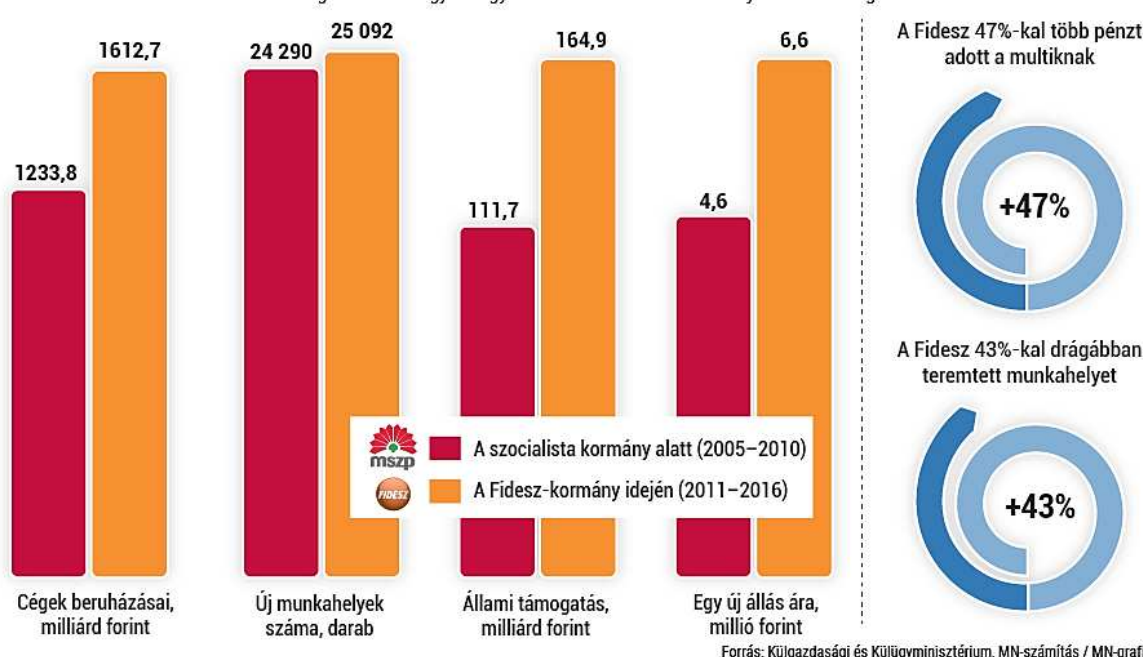
¹⁵ Ötödével nőtt a munkások fizetése. Index, 2017. október 18.

¹⁶ Bodacz Péter: A GDP csapdájában hazánk. Magyar Nemzet, 2015. augusztus 5.

¹⁷ Stubnya Bence: Ötödével nőtt a munkások fizetése. Index, 2017. október 18.

Kormányzati, állami munkahelyteremtő támogatások 2005-2016 között

Elsősorban külföldi multinacionális cégeknek és magyar nagyvállalatoknak adott munkahelyteremtő támogatás

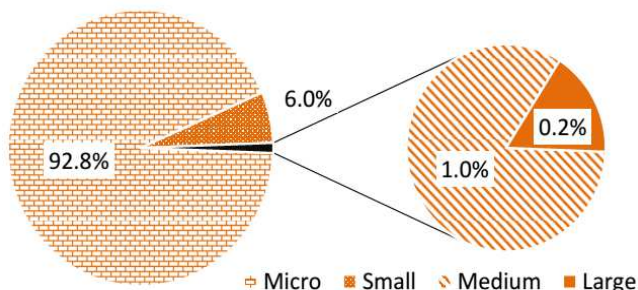
Forrás: Wiedemann Tamás: Hiába mond mást, a multik pártján áll a Fidesz. Magyar Nemzet, 2017. augusztus 26.

A nagy és multinacionális vállalatoknak a **kormányzati munkahely-teremtési támogatások** is jelentősen kedveztek. Az adatokból azt látni, hogy a 2005–2010 között regnáló szocialista kormányok 111,7 milliárd forintnyi állami támogatást adtak a cégeknek beruházásaikhoz, cserébe azok 1233 milliárd forint beruházást és 24 290 új munkahelyet hoztak létre. Az Orbán-kormány ugyanis 2011–2016 között 164,9 milliárd forintnyi közpénzt juttatott a cégeknek, amelyek 1612,7 milliárd forintos beruházást valósítottak meg, és 25 092 új munkahelyet hoztak létre. Tehát 47 százalékkal több pénzt adott a nagyvállalati szektornak, mint a szocialisták. Miközben a baloldali kabinetek 4,6 millió forintot adtak egy újonnan létrejövő állásért, addig a jobboldali, nemzeti kormány 6,6 milliót. 2016-ban 18 céggel kötött megállapodást a kormány. A vállalatok 267,9 milliárd forintos beruházási terveit a kabinet 63,5 milliárd forinttal támogatta. Ennek során 5549 új munkahely jött létre, vagyis állásonként **11,4 millió forintnyi közpénzt kaptak a vállalatok**. Ezzel lényegében a kormány, a 2016-os bruttó átlagbérrel számolva, **3,6 évre kifizeti a munkások bérét, sőt átvállalja a nagyvállalatok beruházásainak a negyedét**. 2016-ban a Mercedes-Benz Manufacturing Kft. kapta a legnagyobb állami dotációt, összesen 12,8 milliárd forintot. Az egyik legkirívóbb szerződést a Hell csoporttal kötötte, miután az energiaital-gyártó cég 7 milliárd forintot kapott, amelyért cserébe 320 munkahelyet hozott létre. Egy állás tehát közel **22 millió forintba került az adófizetőknek, vagyis a kormány lényegében 7 évre kifizette a munkások bérét**. Egy hazai kisvállalkozás nem is álmodozhat ilyen nagyvonalú állami támogatásról. Az adatok alapján jól látszik, hogy **2010 után** visszaestek a szolgáltatási ágazatban létrejövő beruházások, és **jelentősen eltolódott az arány a termelő szektorok javára**. A gyártó cégek **támogatása kérdéses** lehet, hiszen **többségében összeszerelő üzemek, alacsony hozzáadott értékkel**. A külföldi vállalatok állami dotáció nélkül is bővítenék a kapacitásaikat.

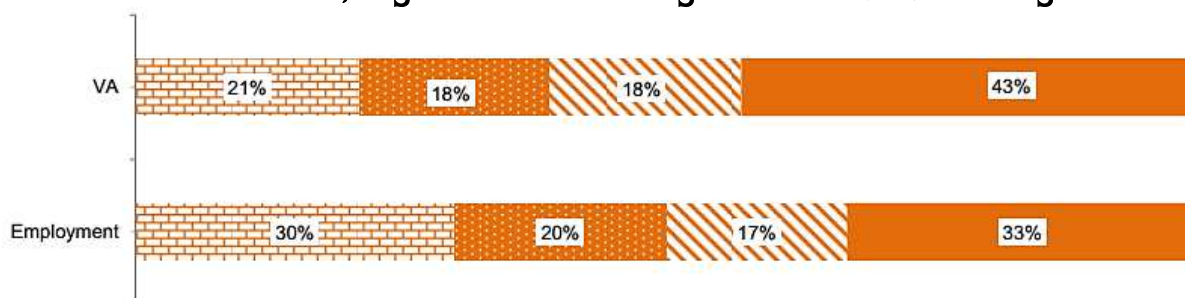
Nemzetközi kitekintés

Az Európai Unió kizárásos módon definiálja a nagyvállalatok fogalmát, azok a vállalkozások tartoznak ide, amely nem sorolható a KKV szektorba, mert a közepes méretű vállalkozásoknál nagyobbak. Tehát a **nagyvállalatok statisztikai jellemzője**, hogy éves szinten az összes foglalkoztatotti létszám több mint 250 fő, az éves nettó árbevétel több mint 50 millió €, vagy mérlegfőösszegük magasabb mint 43 millió €. Európában 23 millió kis- és középvállalkozás működik, ők teszik ki az összes bejelentett vállalkozás 99,8 %-át, a **nagyvállalatok aránya mindössze 0,2 %, amely 44 ezer céget jelent.**¹⁸

Európában 23 millió kis- és középvállalkozás működik, ők teszik ki az összes bejelentett vállalkozás 99 %-át, ők biztosítják a munkahelyek 67 %-át (közel 33 millió főt foglalkoztatnak), és az új álláslehetőségeknek pedig nem kevesebb, mint 85 %-a kkv-knál keletkezik. Ugyanakkor a nagy és multinacionális vállalatok szerepe is jelentős, mert **az üzleti szektor által előállított hozzáadott érték 43 %-át termelik, míg a munkavállalók 33 %-át foglalkoztatják.** Ezt azt jelenti, hogy **céldemográfiai, mindössze 0,2 %-os erejük rendkívül koncentrált.**

Hozzáadott-érték, foglalkoztatás és cégméret az EU28 országokban

	Vállalkozások száma	Foglalkoztatottak száma	Hozzáadott-érték	Munka-termelékenységi
	(ezer)	(ezer)	(millió €)	(1000 € / fő)
Vállalkozások összesen	22 347	133 767	6 184 825	46.2
KKV összesen	22 303	89 690	3 557 448	39.7
Mikró	20 718	39 000	1 300 000	33.3
Kis	1 362	28 000	1 100 000	39.3
Közepes	224	22 967	1 128 743	49.1
Nagy	44	44 078	2 627 377	59.6

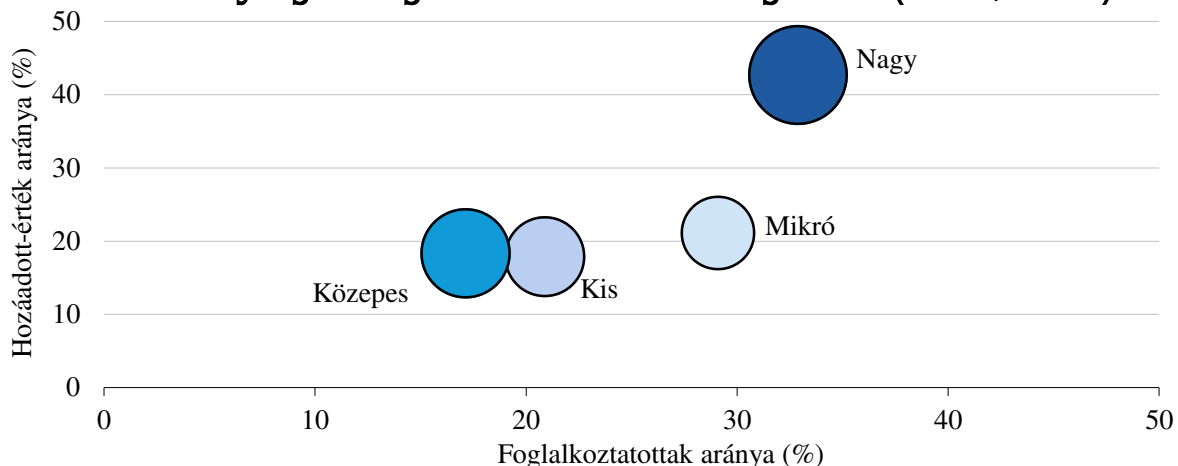
Forrás: Annual Report on European SMEs. 2015/2016. European Commission, 2016. és Business economy - size class analysis, EU-28. Eurostat, 2017.

Az Európai Unióban 44 ezer nagyvállalt működik, amely a több mint 44 millió munkavállalót foglalkoztat, éves hozzáadott-érték előállításuk 2.627 milliárd €, amely messze a legfontosabb részesedés a négy vállalati méretosztály között. A munkaerőre, munkaköltségre vetített **munka-termelékenységi** közel 60 ezer €/fő/év, így **50 %-kal hatékonyabbak, mint a kis- és középvállalkozások.**

¹⁸ Annual Report on European SMEs. 2015/2016. European Commission, 2016.

Termelékenység és cégméret az EU28 országokban (2012, 2015)

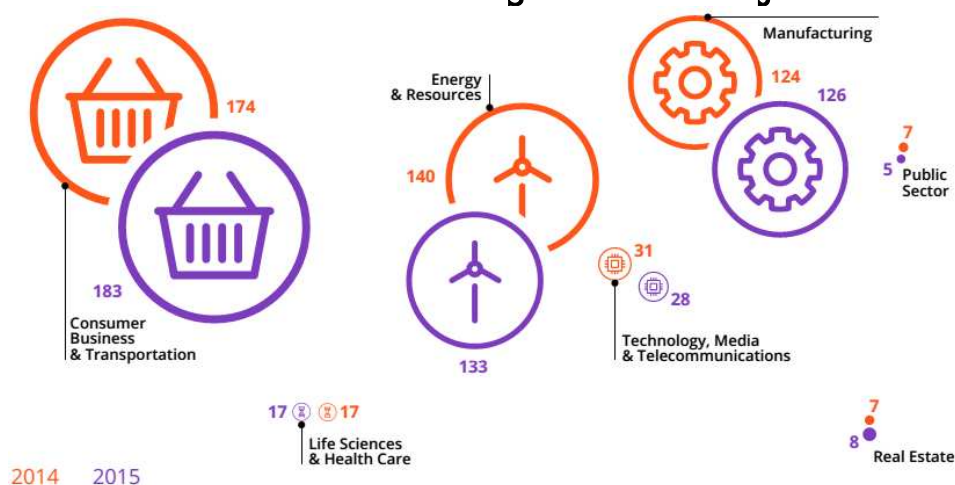

Forrás: Annual Report on European SMEs. 2015/2016. European Commission, 2016. és Business economy - size class analysis, EU-28, EU-28. Eurostat, 2017.

A foglalkoztatottak aránya és a hozzáadott-érték viszonya alapján számított terület nagysága is mutatja, hogy jelentős előnyben állnak a kisebb cégméretű vállalkozásokkal szemben.

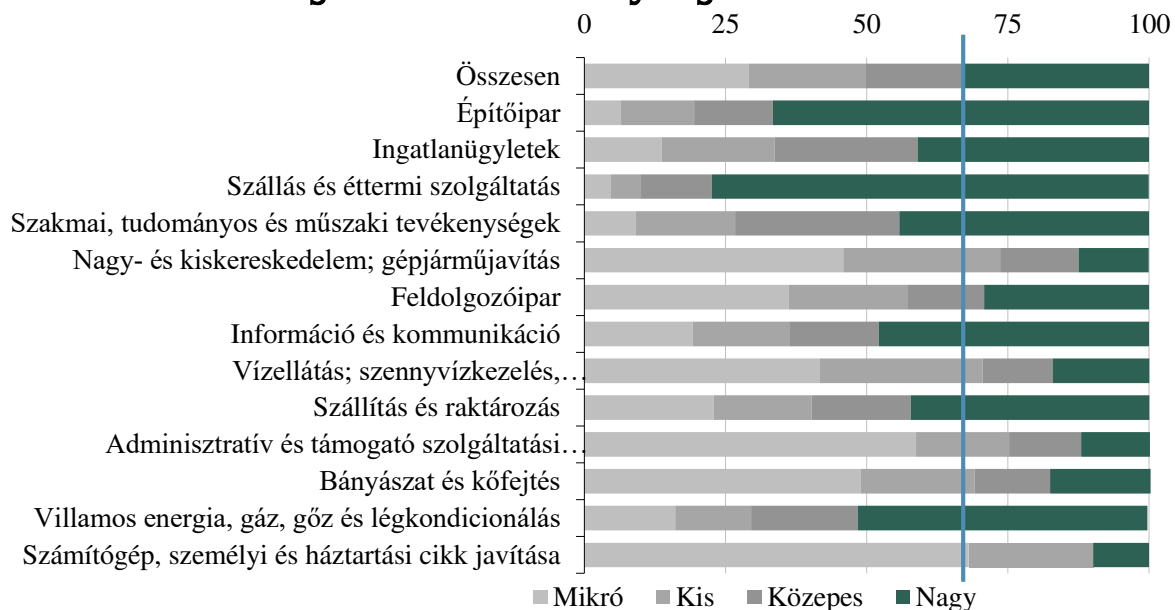
A Deloitte 2016-os **Central Europe Top 500** felmérése szerint **a legnagyobb vállalatok bevételei 3,5 %-kal emelkedtek**, 66,6 százalékuk számolt be bevétel növekedésről 2015-ben.¹⁹ Ez nagyobb annál a GDP-növekedésnél, melyet három ország (Csehország, 4,6 %; Románia, 3,8 %; Lengyelország, 3,6 %) kivételével a közép-európai országok teljesítettek. A régió növekedésének elsősorban a legnagyobb gazdaságok növekvő lakossági fogyasztása volt a motorja, ami a Cseh Köztársaságban 5,9 %, Lengyelországban és Magyarországon pedig 3% körül volt. A feldolgozóiparban volt a bevételnövekedés a legmagasabb, 7,4 % €-ban (9,8 % a helyi valutában), amelyet főként **az autóipari vállalatok jó teljesítménye eredményezett, amely átlagosan 12,9 %-os növekedést mutatott**. A TOP 500 vállalatból 182 Lengyelországban, 74 Csehországban, 67 Magyarországon, 46 Romániában található, a többi országban 10 körüli vagy az alatti. A rangsor első három helyezettje az előző évhez képest változatlan maradt: a PKN Orlen 17,2%-os árbevétel-csökkenése ellenére megőrizte vezető pozícióját, a MOL második alkalommal végzett a második helyen annak ellenére, hogy árbevétele 15,6%-kal csökkent.

A TOP 500 vállalat ágazati struktúrája

¹⁹ Central Europe Top 500. Deloitte, 2016

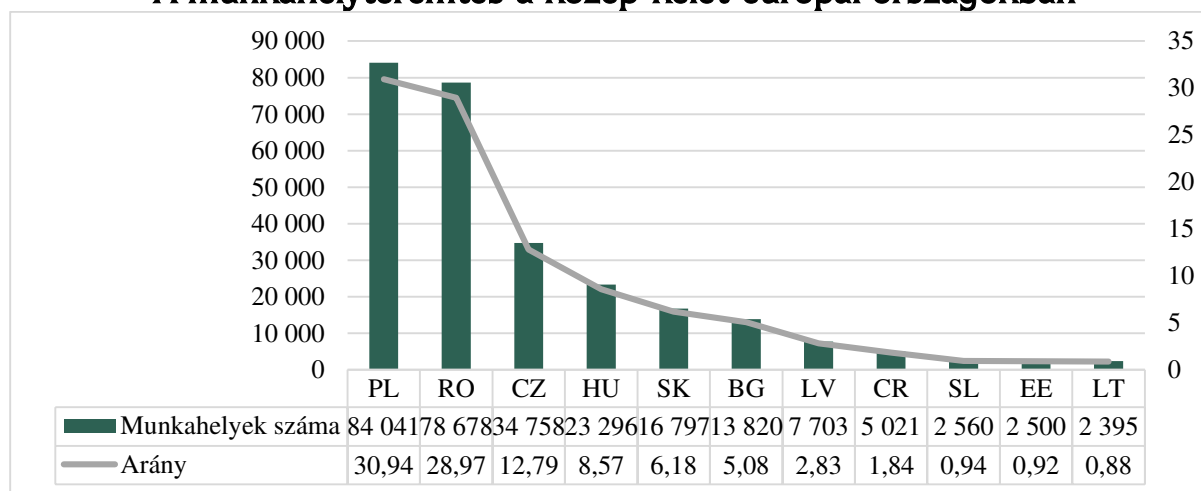
Foglalkoztatottak aránya ágazatonként

Forrás: Annual Report on European SMEs. 2015/2016. European Commission, 2016. és Business economy - size class analysis, EU-28. Eurostat, 2017.

A nagyvállalatok **foglalkoztatotti** aránya általában 33 %. **Egyes ágazatokban szerepük túlreprezentált**, így az építőiparban (66,6 %), a szállás és éttermi szolgáltatások területén (77,4 %), az információ és kommunikáció (47,9 %), a villamos energia, gáz, gőz és légkondicionálás ágazatban (51,3 %), valamint a tudományos és műszaki innovációk esetében (44,3 %). A legtöbb esetben ez az ágazat monopol vagy oligopol, és tőke- infrastruktúra-igényes jellegéből, a hálózatellátásból, valamint a méretgazdaságosságból adódik, amelyet a nemzetközi összefonódások tovább erősítenek, ahol a teljes munkaerő többség egy nagyvállalatnál található, jelentősen koncentrálna gazdasági, politikai erőfőlényüket és az intellektuális képességeket. Ezeken a területen a **munkatermelékenységi előnyük még magasabb**. Ennek következtében az energiaszektorban például a hozzáadott-érték 73,7 %-át termelik, de a bányászat és az információ és kommunikáció ágazatban is több mint 60 % ez az érték.

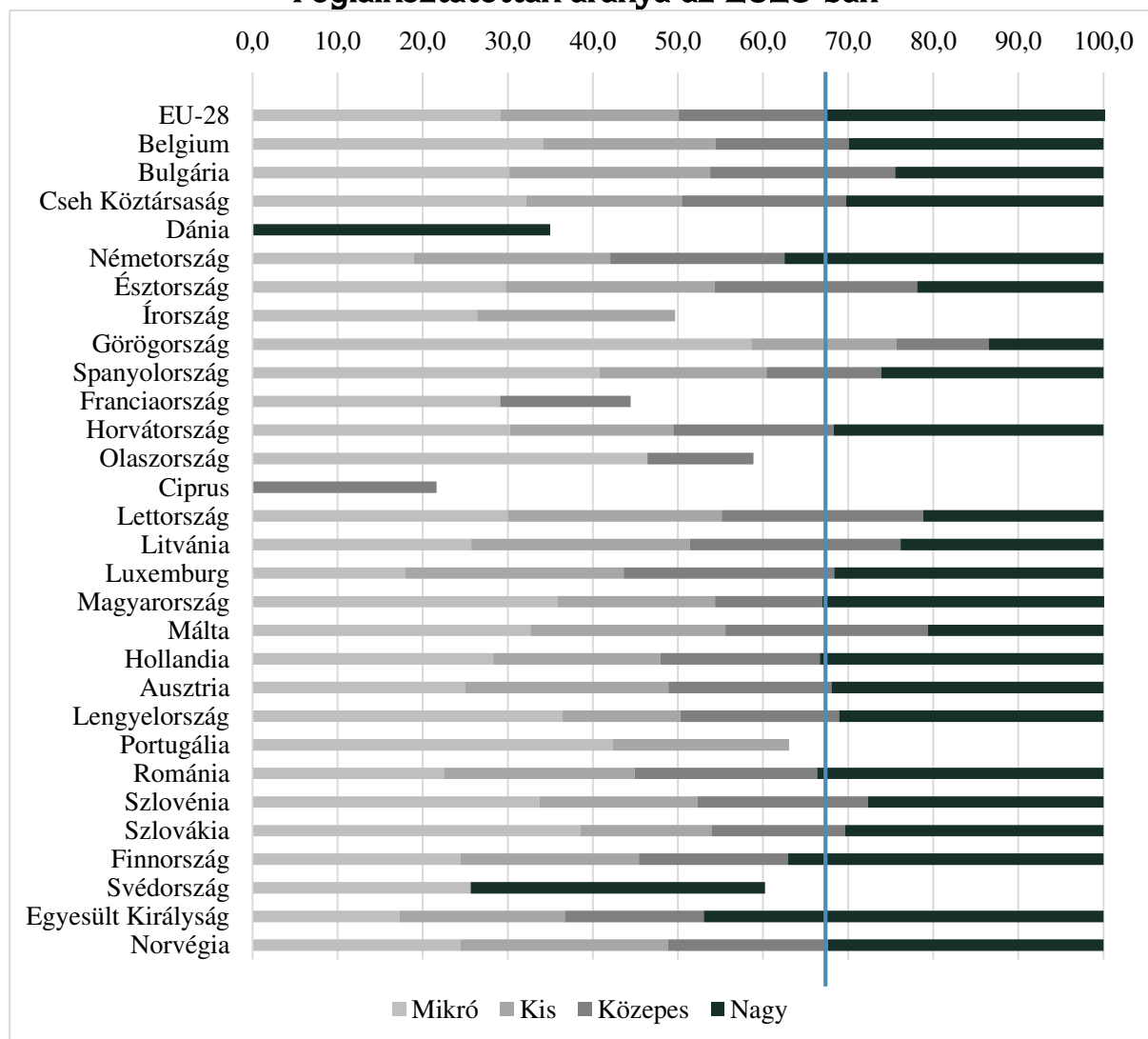
A munkahelyteremtés a közép-kelet-európai országokban

Forrás: Lucia Petronela Blăjuț: The Multinational Companies Investments in Central and Eastern European Union. ICCMIT 2015.

A multinacionális vállalatok összesen 271 569 munkahelyet hoztak létre a kelet-közép-európai EU11-ben 2007-2013 között. Az első négy ország Lengyelország, Románia, Csehország és Magyarország, majd Szlovákia, Bulgária, a Balti országok, Horvátország és Szlovénia következnek. Az olcsó munkaerő a versenyelőny forrása marad, de jelentősége csökken, hiszen nem képezi a fenntartható növekedés szilárd alapját. A nagy belföldi piac továbbra is erőteljes vonzóerő a befektetők számára, de a globális piacot kiszolgáló multinacionális vállalatok egyre inkább érdeklődnek a megfelelő infrastruktúra, képzett munkaerő, innovatív kapacitások megléte iránt, mint például hatékony szállítók, versenytársak, kutatóintézetek stb. Az új szervezeti gyakorlatok, menedzsment technikák, adaptív készségek növelhetik a vállalatok versenyelőnyét, támogatva a foglalkoztatási fejlesztéseket a gazdasági és technológiai környezet fejlesztése során. A gazdaságban a munkahelyteremtés forrása az ország által választott makrogazdasági politika, a termelékenység növekedése és a rendelkezésre álló erőforrások kombinációjában gyökerezik.²⁰

Foglalkoztatottak aránya az EU28-ban

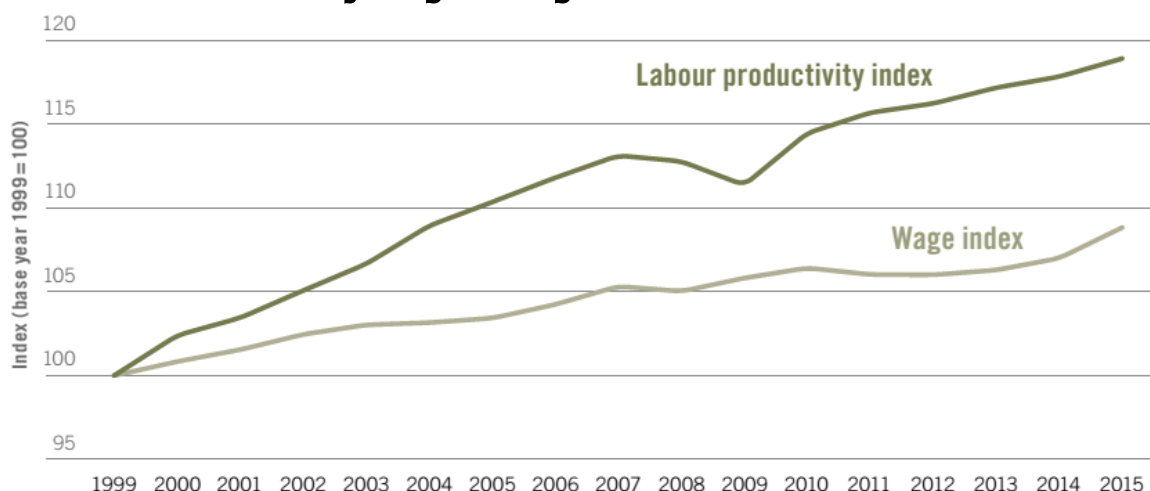
Forrás: Business economy - size class analysis, EU-28

²⁰ Cornejo LK, Business Issues, Competition and Entrepreneurship: Multinational Companies: Outsourcing, Conduct and Taxes, Nova Science Publisher Incorporated, 2009.

A nagyvállalatok foglalkoztatotti aránya tekintetében általában a legtöbb uniós ország nem mutat jelentős eltérést, mindenhol 33 % körül az érték. Elmarad a foglalkoztatotti részesedétől Málta, Lettország, Észtország, Litvánia és Bulgária (mindegyesében 25 % alatti), különösen Görögország, ahol csak 13,5 %. Az átlag feletti érték Finnországban, Németországban és az Egyesült Királyságban figyelhető meg, ez utóbbi esetében 47 %.

A multinacionális vállalatok rendszerint a hozzáadott érték több mint 15 %-át állítják elő, és a teljes foglalkoztatás több mint 10% -át képviselik. A külföldi ellenőrzésű vállalkozások hozzájárulásának rangsora szerint ezek aránya a legmagasabb Magyarországon, Szlovákiában és Észtországban, ahol a külföldi ellenőrzés alatt álló vállalkozások a hozzáadott érték 40-45 %-át teszik ki a nem pénzügyi üzleti gazdaságban.²¹

Az átlagos reálbérek és a munkatermelékenység növekedésének tendenciái a fejlett gazdaságokban, 1999-2015

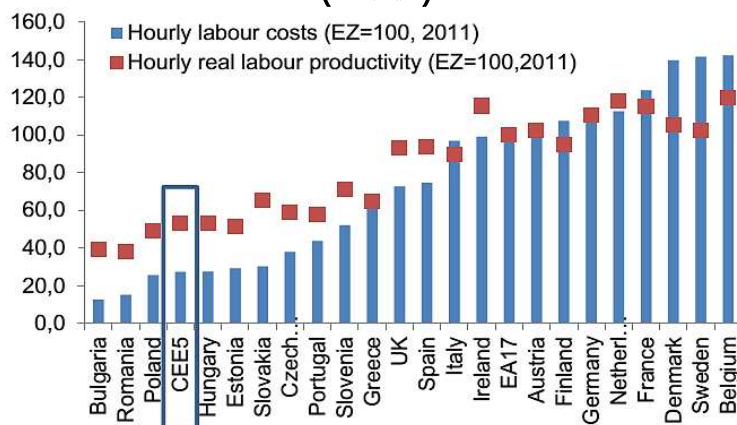
Forrás: Global Wage Report 2016/17 - Wage inequality in the workplace. ILO, 2017

Az ábra azt mutatja, hogy 1999 óta **nemzetközi szinten is a fejlett országokban a munkaerő termelékenységének növekedése mintegy 10 százalékponttal meghaladta a bérnövekedést.** A 2014-2015 közötti időszakban a két vonal közötti különbség mintegy 1 százalékponttal csökkent a reálbérek enyhe növekedése következtében, ami meghaladja a két év közötti viszonylag gyengébb munkatermelékenység növekedést. A különbség azonban továbbra is jelentős marad. Ezzel kapcsolatban még 2013-ban született egy elemzés amely felhívja arra a figyelmet, hogy **a közép-kelet-európai országokban a munkaerőpiacok első látásra jó ár-érték arányúnak tekinthetők a vállalatok szempontjából, mivel a munkaerő költségek jóval az általuk kínált termelékenység miatt átlag alattiak.**²² Az átlagárban az óránkénti munkabér majdnem kétszerese az óránkénti munkaerő-termelékenységnek. Ez az olcsó munkaerő pedig vonzó a beruházások és a multinacionális vállalatok számára. (Dánia, Svédország és Belgium számára pont az ellenkezője a probléma, a munkaerőköltség lényegesen magasabb, mint a megtermelt hozzáadott-érték.)

²¹ Foreign-controlled enterprises in the EU. Eurostat, 2009

²² This graph shows the wage handicap in both Western and Central Europe. Whiteboardmag, 2013. február 21.

Munkatermelékenység és munkabér a közép-kelet-európai országokban (CEE5)

Forrás: Convergence 2.0 - CEE Special Report. Erste Group Research, 2013.

Az ábra jól szemlélteti, hogy a fejlett országokban a reális munkatermelékenység közel azonos az órabérrel, míg ez Közép- és Kelet-Európában 30 százalékpontos különbséget mutat. Tehát **a kétharmados termelékenyséért csak egyharmad – egyötöd annyi bért kell fizetni.** Az utóbbi tíz évben megfigyelhető, hogy a közép-kelet-európai régióba fokozottan jelent meg elsősorban a kiszervezés, azaz call-centerek, a megosztott szolgáltatásközpontok (SSC) és hasonló, és nem éppen intenzíven innovatív vállalatok. Ugyanakkor egyre gyakoribbá vált, hogy a szakemberek – mint az informatikai fejlesztők, képzett munkaerő, és az egészségügyi szakemberek – elhagyják ezeket országokat, mert többet kereshetnek és jobb feltételeket kaphatnak Nyugaton. **A bérarányokra vonatkozó adatok és trendek további adalékul szolgáltak arra, hogy megkérdőjelezzük a beralapú versenyképesség egyszerűsített értelmezését.**

A régióban az **általános béremelkedésben** – többek között – fontos szerepe volt annak, hogy a **minimálbér az elmúlt évtizedben majdnem megduplázódott** Magyarországon és Lengyelországban, Romániában pedig a két és félszeresére nőtt 2008-hoz képest. Ugyanakkor a különbség még mindig jelentős.

Nettó havi jövedelemkülönbség Németországhoz és az EU15-höz képest (€-ban)

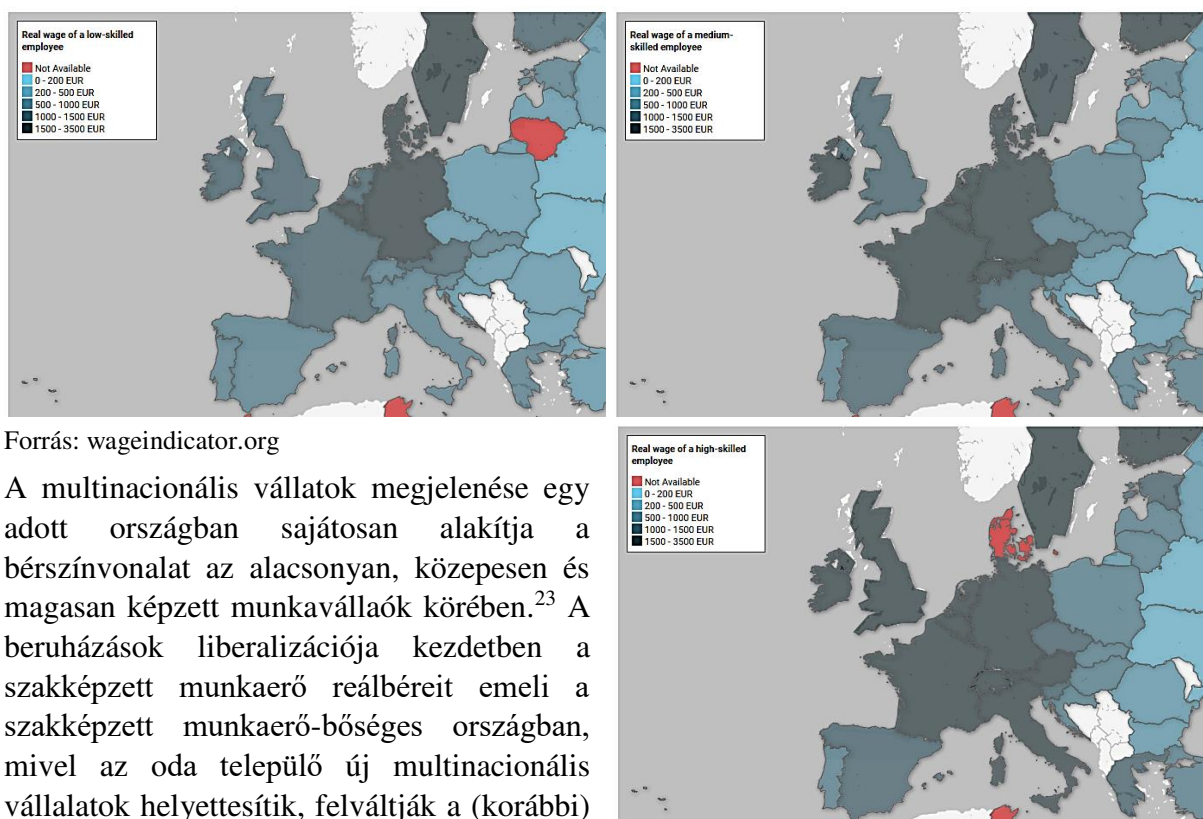
	Az átlagos nettó havi bér különbsége		Az EU11 átlagbér az EU15 százalékában; EU 15 = 100		
	Általános	A gazdasági szerkezet és a munkaerő összetételének megfelelően	2008	2016	változás
Litvánia	-313.667	-469.008	30.3	32.5	▲ 2.2
Csehország	-428.186	-555.328	38.8	36.7	▼ -2.1
Szlovénia	-377.421	-633.892	60.5	59.5	▼ -1
Lengyelország	-639.041	-669.196	31	29.2	▼ -1.8
Észtország	-466.807	-686.936	37	42.3	▲ 5.3
Szlovákia	-574.439	-708.387	32.7	36.8	▲ 4.1
Horvátország	-658.516	-810.263	43.5	36.9	▼ -6.6
Magyarország	-840.906	-947.698	34.7	28.2	▼ -6.5
Lettország	-819.858	-954.322	33	34.7	▲ 1.7
Bulgária	-826.576	-955.166	11.8	17.7	▲ 5.9
Románia	-944.462	-1058.26	22.8	21.1	▼ -1.7
Átlag	-626.353	-768.041	34.2	34.1	0.0

Forrás: Saját összeállítás a Revealed: true size of EU east-west pay gap. European Trade Union Institute, 2017. szeptember. 21. és EU East-West wage gap: huge and got bigger. European Trade Union Institute, 2017. alapján

A tizenegy közép- és kelet-európai országban átlagosan a munkavállalók havi 626 €-val keresnek kevesebbet, mint a németországi munkavállalók, ha pedig a megélhetési költségeket, a gazdasági szerkezetet és a munkaerő összetételét is figyelembe vesszük, akkor ez 768 €. A legrosszabb helyen Románia és Bulgária szerepel, de Magyarország is mindössze a nyolcadik a tizenegyből, nálunk 947 € a különbség, azaz 300.000 Ft. 2008-hoz képest a 2016-os bérszínvonal, nyolc év alatt semmit sem fejlődött, ugyanolyan alacsonyan maradt, a 11 országból kevesebb mint a felében történt pozitív változás, Bulgária (5,9 százalékpont) és Észtország (5,3 százalékpont) esetében. A többiekénél csökkenés figyelhető meg, Magyarországon és Horvátországban ez sajnálatosan a legrosszabb -6,5 és -6,6 százalékpont. Az Észak- és Nyugat-Európában dolgozó munkavállalókat jobban fizetik meg, mert a bérezési rendszer tisztességesebb és átláthatóbb, beleértve a szakszervezeteket, és a munkáltatókkal folytatott tárgyalásokat. Ez kulcsfontosságú tényező Németország, Ausztria, Hollandia és a skandináv országok jólétének és ipari sikerének. Az EU 11 országban a szakszervezetek és a kollektív tárgyalások gyengék.

Az alacsonyan, közepesen és magasan képzett munkavállalók átlagos reálbérei

Forrás: wageindicator.org

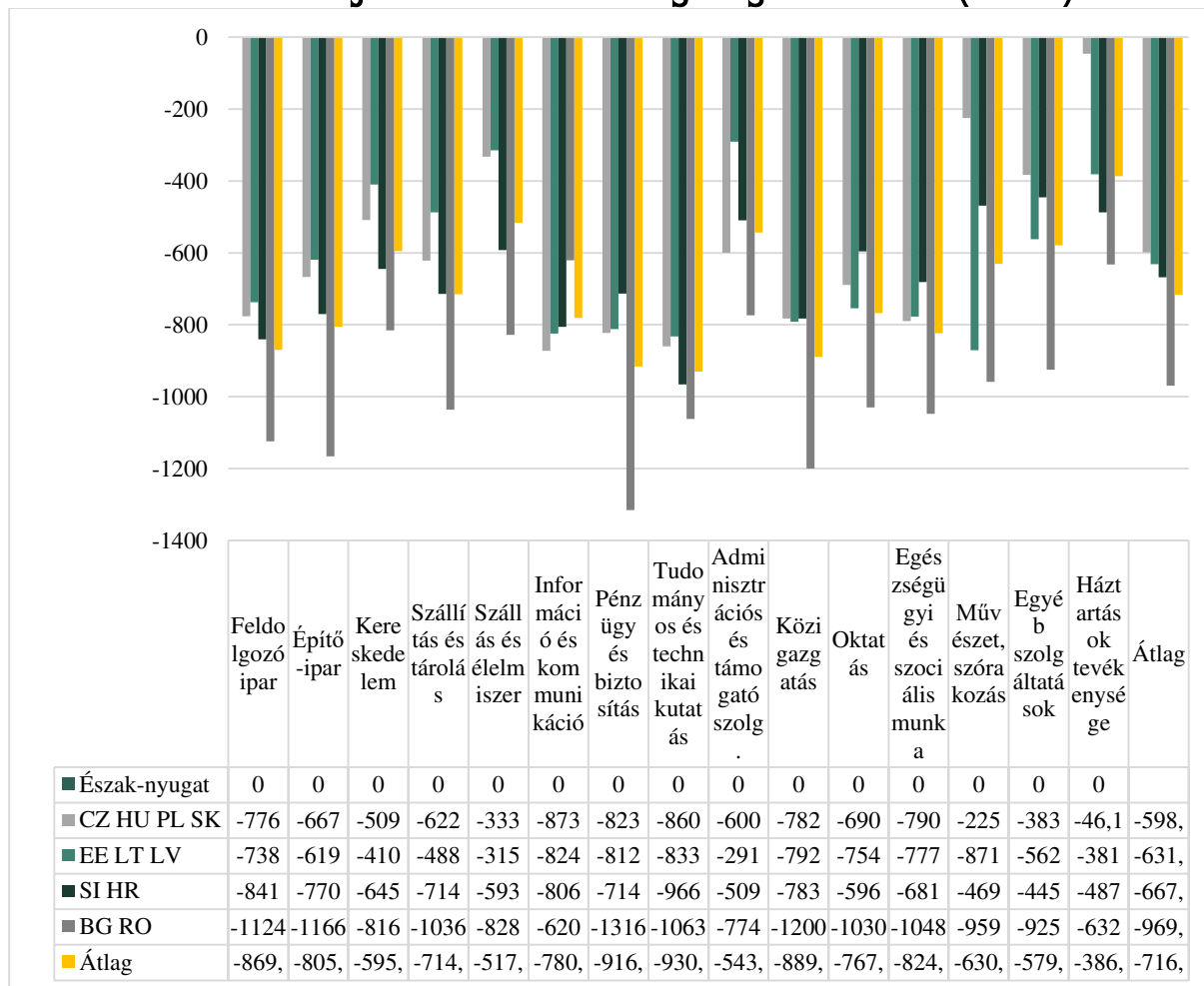
A multinacionális vállalatok megjelenése egy adott országban sajátosan alakítja a bérszínvonalat az alacsonyan, közepesen és magasan képzett munkavállalók körében.²³ A beruházások liberalizációja kezdetben a szakképzett munkaerő reálbéreit emeli a szakképzett munkaerő-bőséges országban, mivel az oda települő új multinacionális vállalatok helyettesítik, felváltják a (korábbi) nemzeti cégeket vagy más külföldi cégeket. Viszont később, a csökkenő kereskedelmi költségek általában ellenkező hatást gyakorolnak, és kétokból is lefele irányba terelik a szakmunkás béreket. Egyfelől a szakképzett túlkínálat miatt a kevésbé képzett, munkaigényes vállalatok is több szakképzett munkaerőt foglalkoztatnak; másfelől a versenyhatás fokozza a méretgazdaságosságot, csökkentve a szakképzett munkaerő intenzitását, és idővel az ez iránti keresletet.²⁴

²³ <https://wageindicator.org/main/salary/wages-in-context>

²⁴ James R. Markusen & Anthony J. Venables: The Role of Multinational Firms in the Wage-Gap Debate. in Review of International Economics, 1997.

A nettó havi jövedelem különbségei ágazatonként (€-ban)

Forrás: Saját összeállítás Jan Drahokoupil & Agnieszka Piasna: What drives wage gaps in Europe? European Trade Union Institute, 2017. alapján

A kelet-közép-európai (600 €) és nyugat-európai (1300 €) **nagy fizetési különbségek egyértelműen megállapíthatók, az ágazati nettó bérkülönbség átlagosan -716 €,** Csehország, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia esetében a legalacsonyabb (-598 €), míg Bulgáriában és Romániában a legmagasabb (-969 €). **Tipikusan azokban az ágazatokban figyelhető meg nagyobb eltérés, amelyeket a multinacionális vállalatok uralnak.** Így a feldolgozó iparban (-869 €) és építőiparban (-800 €), pénzügyi szektorban (-916 €), valamint a szakmai, tudományos és műszaki kutatásban (-930 €), de – ebből következően – az állami szférában (-889 €) és az egészségügyben (-824 €) is. A regionális gazdaságok bérekkel korrigált termelékenysége például a feldolgozóiparban lényegesen magasabb, mint Németorszáké. Ez annak a jele, hogy van még termelékenységi tartalék, elsősorban a külföldi versenynek leginkább kitett ágazatokban.

Érdekes konkrét példán is megnézni a különbségeket, a www.glassdoor.co.uk honlapok számos jövedelem hasonlítható össze országonként és vállalatonként.

A McDonald's-ban alkalmazott dolgozók órabére és egy Big Mac ára

	McD órabér (\$)	McD arány	Big Mac ár (\$)	Órabér / Big Mac
USA	7.33	1.00	3.04	2.41
Nyugat-Európa	9.44	1.29	4.23	2.23
Kelet-Európa	1.81	0.25	2.26	0.80

Forrás: Orley C. Ashenfelter: Comparing Real Wages. National Bureau Of Economic Research, Working Paper Series, 2012. és Elaine Schwartz: (Mc)Wages Around the World. Econlife, 2012. május 21.

Ezek az adatok is arra engednek következtetni, hogy **rendkívül nagy eltérések vannak gazdag és szegény országokban az azonos munkát végző és azonos készségekkel rendelkező munkavállalók által kapott bérek között még multinacionális vállalaton belül is.**

Magyarország, Csehország és Lengyelország bérfelzárkózása Németországhoz viszonyítva 1993–2015

	1993	1995	2000	2005	2010	2015
Magyarország Bruttó átlagbér €	3,233	4,064	4,825	10,226	9,744	9,432
A német szint %-a	13.1%	15.5%	17.2%	31.9%	29.7%	25.1%
Csehország Bruttó átlagbér €	2,054	2,942	4,747	11,197	11,503	11,624
A német szint %-a	8.3%	11.2%	16.9%	34.9%	35.1%	30.9%
Lengyelország Bruttó átlagbér €	n.a.	3,591	6,619	10,569	10,176	11,045
A német szint %-a		13.7%	23.6%	33.0%	31.1%	29.3%
Németország Bruttó átlagbér €	24,567	26,069	27,990	31,997	32,754	37,613
100 %	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Forrás: Galgóczi Béla: Miért esedékes egy béremelés Közép-Kelet Európában. ETUI Working Paper 2017.

Különösen látványos a kelet-közép-európai országok nyugat-európai bérekhez való felzárkózásának üteme euróban kifejezve (piaci árfolyamon). A reálbérnövekedésen kívül érezhető volt a felértékelődő árfolyamok hatása is. A tendenciák azt mutatják, hogy bár valóban drámai változások történtek, ezek mégsem vezettek szükségszerűen a nemzetközi versenyképesség emelkedéséhez. Míg nominális euró értékben **a bérek majdnem megnégyszereződtek** 1993 és 2015 között a német bérekhez viszonyítva, ugyanebben az időszakban volt a **legintenzívebb a közvetlen külföldi befektetések beáramlása** ezekbe a gazdaságokba, illetve az **export teljesítmény legerősebb növekedése** is.

Az alacsony bérekre alapozott versenyképességi modell egyébként soha nem volt választott fejlődési stratégia a régióban, inkább történelmi örökség, ami a régió jellemző vonásává vált, különösen a nemzetközi munkamegosztásban betöltött szerepét illetően.²⁵ **Épp ellenkezőleg, ezekben az országokban a lakosság hosszútávú elvárása, amit a politikai elit ígéretei is tápláltak, mindig is a nyugat-európai bérszínvonalhoz való felzárkózás volt.**

A kelet-európai régió kényszerű alacsony-bér jellege meghatározza a régió nemzetközi munkamegosztásban betöltött szerepét, és kétféleképpen is gátolja a jövőbeli fejlődését. Először **korlátozza a növekedés kilátásait azzal, hogy nyomás alatt tartja a belföldi keresletet,** másodsorban **alárendelt és függő szerepben tartja a régiót, és bebetonozza a multinacionális vállalatok alacsony hozzáadott értéket termelő, kevésbé perspektivikus összeszerelési és beszállítói tevékenységek szerepkörébe.**

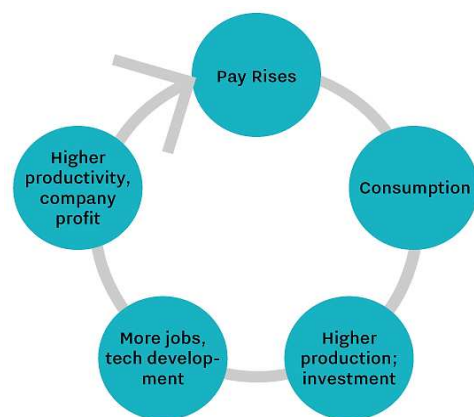
A kelet-európai országok uniós csatlakozását követően is ez az ún. **nemzetközi bérszakadék jelenség** (wage-gap phenomenon) figyelhető meg, ugyanis a külföldi beruházási korlátozások gyorsabban csökkentek, mint a kereskedelmi költségek (beleértve a vámokat és adókat is). Bár a külföldi beruházások a termelékenység növekedésének meghatározó eleme voltak és

²⁵ Florence Autret: Central and Eastern Europe trapped in low wage spiral. La Tribune, 2017. május 10.

hozzájárultak a bérek emelkedéséhez, ez mégsem tükrözte a termelékenység növekedésének teljes nagyságát. **A külföldi befektetők megpróbálták kordában tartani a béreket, különösen a termelékenységhez viszonyítva, így a régió az egyik legfontosabb FDI lokációvá vált, olyan autóiipari és elektronikai klaszterekkel és ahhoz kapcsolódó hatalmas beszállítói hálózatokkal, amelyek nehezen mozdíthatók.**²⁶ Ennek következtében kezdetben a megnövekedett a szakképzettek iránti kereslet, azonban a túlkínálat és alacsonyan tartott bérek következtében megindult a jelentős mértékű elvándorlás. Az egyre szűkülő régiós munkaerőpiacokon folyamatosan nő a munkaerőhiány, és a régióban meggyökerezett multinacionális vállalatok egyre kevésbé lesznek képesek elszakítani a béreket a termelékenységtől.

A fentiekhez kapcsolódik a **Balassa–Samuelson-hatás**, amely lényege, hogy **a munkaerő a szegényebb országokban kevésbé termelékeny**, mint a gazdag országokban a külkereskedelmi forgalomba kerülő áruk szektorában, de a nemzetközi termelékenységi különbségek a külkereskedelmi forgalomba nem kerülő szektorban elhanyagolhatók.²⁷ A külkereskedelmi forgalomba kerülő termékeknél a termelékenység javulása nagyobb, ami nagyobb nominális bérnövekedést tesz lehetővé. A béremelkedés azonban átgyűrűzik azokba az ágazatokba is, ahol a termelékenység nem növekedett. A **Balassa–Samuelson elmélet inflációs hatása azonban nem érvényesült**, öt közép-kelet-európai országban: Csehországban, Magyarországon, Lengyelországban, Szlovákiában és Szlovéniában, a BS hatás nagysága az inflációban évente legfeljebb 2%-ra tehető.²⁸ A múltbeli adatok alapján valószínűsíthető, hogy a felzárkózás előrehaladtával a hatás jelentősége még inkább csökken.

Az Európai Unióban többen is egyre intenzívebben kritizálják a nemzetközi bérszakadék kialakulását, és a keleti országokban az alacsony béreket. Az **Európai Szakszervezetek Szövetségének Pay Rise mozgalma** is, amely a szociális jogokból indul ki,²⁹ és magában foglalja a nemek közötti bérszakadék, a fiatalok fizetéseképtelen és rosszul fizetett munkája, a túl alacsony minimálbérek, valamint az **alacsony jövedelmű országok és a gazdagabb országok közötti elfogadhatatlan és indokolatlan bérszakadék** elleni küzdelmet.³⁰ A fizetésemelés jó lenne a gazdaság, az üzleti élet, a növekedés, a munkahelyek és a munkavállalók számára. Európának erőteljesebb gazdasági keresletre van szüksége a növekedés ösztönzéséhez, valamint több befektetéshez. A magasabb jövedelemből a dolgozók több és drágább termékeket és szolgáltatásokat vásárolnak, amelyek növelik az üzleti tevékenységet és növekedést és munkahelyeket teremtenek. Túl hosszú ideig az európai gazdaságpolitika csak munkaerő-költséggént kezelte a béreket, és figyelmen kívül hagyta a növekedés

²⁶ Galgóczi Béla: Miért esedékes egy béremelés Közép-KeletEurópában. ETUI Working Paper 2017.

²⁷ Balassa Béla: The Purchasing Power Parity Doctrine: A Reappraisal. in Journal of Political Economy, 72. 1964. 584–596. és Samuelson, P. A.: Theoretical Notes on Trade Problems. in Review of Economics and Statistics, 46 1964. 145–154, Samuelson, P. A.: Facets of Balassa-Samuelson Thirty Years Later. in Review of International Economics, 2 1994. 201–226.

²⁸ Kovács Mihály András (szerk.): On the Estimated Size of The Balassa-Samuelson Effect in Five Central and Eastern European Countries. Magyar Nemzeti Bank, 2002.

²⁹ ETUC proposes east-west 'wage convergence alliance' and 'just transition' to EU leaders. <https://www.etuc.org/>

³⁰ <https://payrise.eu/>

motorjaként betöltött szerepét. A lecsúszott gazdaságok nem működnek, de a megnövekedett bérek biztosítani tudják a gazdaság felélénkülését. A támogatók között kell megemlíteni külön **Emmanuel Macront**, a francia elnököt is, aki támogatja az Európai Uniót a bérek összehangolását (same work = same wage), azzal, hogy az EU-nak biztosítania kell, hogy a vállalatok a keleti államokban is maradjanak.³¹ Jean-Claude **Junker** is hasonló gondolatokat említett, az EU-ban nem lehetnek másodosztályú munkavállalók, mindenkinek ugyan azt a bért kell kapnia azonos munkáért azonos helyen.³²

A KPMG nyolc uniós országban vizsgálta a **vállalkozásfejlesztési támogatások hatékonyságát**. Ez a nyolc ország (Lengyelország, Németország, Portugália, Spanyolország, Magyarország, Olaszország, Csehország és Ausztria) használta fel az összes uniós vállalati támogatás 67 százalékát. Ők nyolcan összesen 2800 nagyvállalat 4500 projektjére nyújtottak finanszírozást, átlagban a támogatások 21 százaléka ment külföldi multikhoz. Ezzel szemben **a magyar arány kiugró, 66 százalékos volt**. Az elemzés mindazonáltal megjegyzi, hogy hazai multinacionális vállalatot nem is nagyon találni, ami nyilvánvalóan torzítja az arányokat. **A nagyvállalati támogatások harmada olyan projektekre megy el, amelyeket a cégek amúgy is megvalósítottak volna**, ezeket tehát nem sok értelme volt finanszírozni, de a maradék kétharmadnál is feltételezhető, hogy nem a támogatás volt a döntő szempont a beruházásban.³³ A projektek fenntarthatóságát illetően sem lehetünk túl lelkesek. Az előírt **5 évben a beruházások mind fenntarthatónak bizonyultak, de hosszabb távon ez már korántsem látszik olyan biztosnak**, és sokkal inkább az adott beruházás rövid, vagy hosszú távú megtérülésén, illetve a cég és a régió hagyományain múlik, semmint a támogatás meglétén³⁴.

A **kettős termékminőség gyakorlata** különösen problémás.³⁵ Egyes multinacionális vállalatok kelet-európai piacon forgalmazott termékeinek jelentős része alacsonyabb minőségű, mint az, amit ezek a cégek ugyanolyan márkanév alatt a nyugat-európai piacokon értékesítenek. A szlovák vizsgálat eredményeit később közel tíz más országban, köztük Magyarországon és Csehországban végzett hasonló kimutatás is megerősítette és az is bebizonyosodott, hogy a kettős minőség gyakorlata **az élelmiszereken kívül más szegmensben, például drogériai termékeknél is nyomon követhető**. Ennek következtében a visegrádi négyek, valamint Észtország, Lettország és Litvánia például az agráriumot és az élelmiszeripart illetően **elutasítják a nemzeti társfinanszírozás bevezetését** a közvetlen mezőgazdasági támogatások esetében.³⁶ Egyben azt követelik, hogy az EU a közös agrárpolitika számára 2020 után is megfelelő forrásokat biztosítson, és semmilyen új feladatot ne finanszírozzon a gazdák támogatásának rovására.

³¹ Nikolas Szabó: We can solve inequality of wages, but only through the power of the EU. 2017. október 8.

³² Szabó Zsuzsanna: Juncker üzent Orbánnak is. Napi.hu 2017. szeptember 13.

³³ Külföldi multikra költjük az EU-támogatásokat. Index, 2016. április 30.

³⁴ Nestor Andrea és Kaszap András: Kiket támogassunk EU-pénzből? - Nagyon nem mindegy. KPMG, 2016. április 30.

³⁵ Kulcsfontosságú a multik viselkedésének megváltoztatásában a pozsonyi találkozó. Újszó. 2017. október 13. és Food brands 'cheat' eastern European shoppers with inferior products. The Guardian, 2017. szeptember 15.

³⁶ Elutasítják a nemzeti társfinanszírozás bevezetését a V4-ek. Agrarszektor.hu. 2017. július 19.

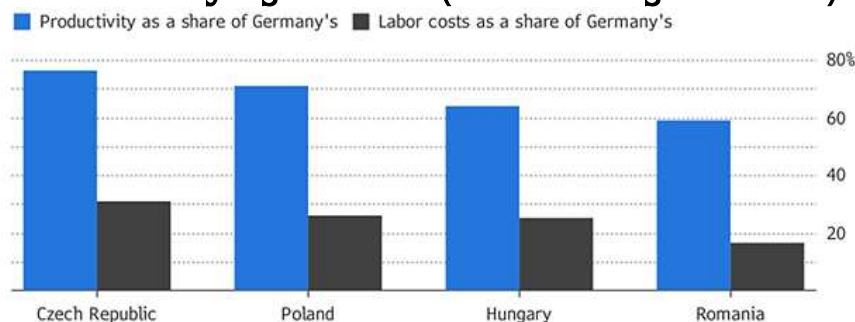
Megoldási javaslatok, intézkedések

Célok és eszközök

A magyar, illetve a közép- és kelet-európai gazdaság fenntarthatóságát is veszélyeztetik az alacsony bérek. A termelékenységi szintek a jelenleginél magasabb béreket indokolnának, első lépésként meg kell szabadulni az alacsony-bér specializációból adódó torzulástól. Ha növekedhetnek a bérek, és nagyobb elismerést nyernek a készségek és képzettségek, igényesebb beruházói döntéseket születhetnek. Ezzel el lehet érni a minőségi változást a kelet-közép-európai országok gazdasági szerkezetében és el lehet kerülni az alacsony bérek csapdáját.

A béreknek is igazodniuk kell az infláció és a termelékenység alakulásához, és tekintettel arra, hogy a termelékenység jelentősen gyorsabban nőtt a múltban, mint ahogyan a bérek, ezért – a felzárkózás érdekében – jelenleg a bérek is gyorsabban növekedhetnek, mint az infláció és a termelékenység. A bérek évenkénti 10-15 %-os növekedése reális, és nem veszélyezteti a makrogazdasági folyamatokat és mutatókat, ahogy ezt a mostani tapasztalatok is mutatják, így a termelékenységi szinthez igazodó bérezés 6 - 10 év alatt elérhető. Így a havi nettó bérkülönbség is 700 - 1000 €-ről, 300 – 400 €-ra csökkenne.

Termelékenység és bérek (Németország = 100 %)

Forrás: Zoltan Simon: Why East Europe's Wage Boom May Not Be a Job Killer. Bloomberg, 2017. szept. 28.

A **minimálbér-politikának** arra kell törekednie, hogy a bérszintet felfelé terelje. A közelmúlt pozitív példái Magyarországon és Romániában azt mutatják, hogy ez működhet, azonban nem kizárólag erre az intézkedésre kell támaszkodni, hanem a piaci feltételeket is meg kell teremteni. A **multinacionális vállalatokat érintő ágazatokban – feldolgozó ipar, építőipar pénzügyi szektor, szakmai, tudományos és műszaki kutatás – az egységes uniós minimálbér kialakítása is indokolt lehet**, Németországhoz hasonlóan, ahol a minimálbér szintjét két évente határozza meg a független Minimálbér Bizottság (Mindestlohnkommission).

Javítani kell a **munkajogi szabályozást** a térségben, különösen a kollektív munkajogra fókuszálva: szakszervezeti kifogás (vétójog), kötelező kollektív munkaügyi vita, munkaügyi ellenőrzés erősítése. Az Észak- és Nyugat-Európában dolgozó munkavállalókat jobban fizetik meg, mert a **bérezési rendszer tisztességesebb és átláthatóbb, beleértve a szakszervezeteket, és a munkáltatókkal folytatott tárgyalásokat**. Ez kulcsfontosságú tényező Németország, Ausztria, Hollandia és a skandináv országok jólétének és ipari sikerének.

A **multinacionális cégek nem érdekeltek abban, hogy az olcsó munkaerővel megtermelt hasznot itthon kamatoztassák**. A **kormány**nak a **stratégiai megállapodások megkötésekor volna mozgástere arra, hogy a partnerül fogadott multikat rávegye, a hasznot legalább részben itthon fektessék be**. Így a munkahelyteremtő és egyéb támogatások, adókedvezmények a magyar gazdaság beruházás és FDI alapú növekedését szolgálják.

Az eredmények tanulsága, hogy a Nyugat-Európához történő felzárkózás érdekében **Közép- és Kelet-Európának az oktatásra és az innovációra kell összpontosítania, valamint a magas hozzáadott értékű termékek és szolgáltatások felé.** Ennek érdekében a közép-kelet-európai országoknak többet kell befektetniük az oktatásba és az innovációba. **Bár a közép-kelet-európai országok továbbra is támaszkodhatnak a bérek versenyképességére a fejlesztés, felzárkózás további elősegítése érdekében fontos a korai paradigmaváltás a tudásalapú társadalom felé történő elmozdítása.**³⁷ Közép- és Kelet-Európa számára a kihívás és cél, hogy az importált termelékenység helyett **az endogén innovációs források legyenek a növekedés mozgatórugói,**³⁸ mert a tudás növeli a termelékenységet. **Csökkenteni kell az egy-ágazatú kitétséget, főleg az autóipar esetében (GDP 10 %, ipari termelés 18 %),** mert gyakorlatilag az egész ország egyetlen iparág fellendülésének-lassulásának, sőt néhány nagyvállalat döntéseinek lesz kiszolgáltatva. Veszély továbbá, hogy a Mercedes szerint 2018-ban hozzák forgalomba az első önvezető autókat és 2020-ra az ipar egésze át fog alakulni.³⁹

Az **oktatás** területén egyfelől a **szakképzési rendszert** kell a munkaerőpiaci igényekhez igazítani. Másfelől a **felsőoktatásban** is meg kell teremteni a **tudás- és innovációalapú, vállalkozó szemléletmódot.** Jelenleg nincs Magyarországon igazán színvonalas **manager képzés.** Amit az amerikai nagy egyetemek MBA címszóval csinálnak, nálunk gyakorlatilag teljesen hiányzó képzési forma. A hazai cégek 40%-a az előző évben egyetlen forintot sem költött képzésre, ugyanakkor a vállalatvezetők nagyon meg vannak elégedve saját teljesítményükkel. **A multinacionális vállalatok számára is fontos a szakképzett munkaerő, ugyanakkor a foglalkoztatottak tudásfejlesztése a munkáltatóktól is megköveteli az anyagi ráfordításokat, amelyeket állami ösztönzőkkel lehet támogatni.**

Fel kell számolni a kettős termékminőség gyakorlatát. Amíg ez nem történik meg, addig mindenképpen el kell utasítani a nemzeti társfinanszírozás bevezetését, különösen az agráriumban és az élelmiszeriparban.

Az **EU gazdaságpolitikájában meghatározó célként kell kitűzni a mindenki számára előnyös növekedés** (growth that benefits everyone) elvét. Szükségünk van a munkavállalók Európa-szerte történő fizetésemelésére, és több állami beruházásra. **Az Európai Bizottságnak konkrét ajánlásokat kell tennie a bérek növeléséről, a kollektív tárgyalásokról és az állami kiadásokról,** mivel ez a legjobb módja a fizetések emelkedésének és a növekedés megindításához. **Európának is szüksége van a növekedésre és a belső kereslet fokozására.** Bár késedelmesen, de a Bizottság is elismerte az aktív munkaerő-piaci politikák értékét az inkluzív növekedés ösztönzésében.

Az **európai szakszervezetek** készek arra, hogy aktív partnerek legyenek ezek megvalósításában. **A szakszervezeteknek és a munkáltatóknak kollektív tárgyalások** útján tárgyalniuk kell a fizetésemelést. **A kormányoknak** segíteniük kell a kollektív tárgyalások kedvezőbb környezetének kialakítását, és biztosítaniuk kell, hogy a minimálbér az átlagbér 60 %-át, és a szakszervezeteket és a munkaadókat bevonják a minimálberek meghatározásába.

---

³⁷ Kester Eddy: CEE: stop imitating, start innovating. Financial Times, 2013. február 20.

³⁸ Convergence 2.0 - CEE Special Report. Erste Group Research, 2013.

³⁹ David Delahunty: How our lives will change dramatically in 20 years – by CEO of Mercedes. GulfInsider, 2017. július 25.

Ütemezés

Időtáv	Elvárt eredmény
1 éven belül	<ul style="list-style-type: none"> • a bérek 10-15 %-os felzárkóztatása a termelékenységhez igazodóan (a nyugat-európai 33 %-ról – 36 vagy 38 %-ra) • el lehet kerülni az alacsony bérek csapdáját • javítani kell a munkajogi szabályozást a térségben, különösen a kollektív jogok tekintetében • bérpolitikai és bértárgyalási rendszer kialakítása • az újabb multinacionális partnerségi megállapodásoknál törekedni a megtermelt haszon hazai visszaforgatására • új oktatáspolitikai: szakképzési rendszerben, felsőoktatásban tudás- és innovációalapú, vállalkozó szemléletmód • új innovációpolitika a termelékenység fokozása érdekében • az endogén innovációs források feltérképezése, a gazdaságpolitikába - stratégiába történő beépítése • a termelékenység és nyereség-visszaforgatás szempontú EU-s programok, pályázati rendszer és a nemzetközi szerződések kialakítása • EU gazdaságpolitikájában a mindenki számára előnyös növekedés elve • együtt működés kialakítása az európai szakszervezetekkel • uniós minimálbérek kezdeményezése • a kettős termékminőség gyakorlatának felszámolása, és ennek érvényesítése a társfinanszírozásban
5 éven belül	<ul style="list-style-type: none"> • a bérek 10-15 %-os felzárkóztatása a termelékenységhez igazodóan (a nyugat-európai 33 %-ról – 49 vagy 57 %-ra) • bérpolitikai és bértárgyalási rendszer felülvizsgálata • az oktatás- és az innovációpolitika felülvizsgálata • az endogén innovációs források becsatornázása • az egy-ágazatú kitettség csökkentése • a termelékenység és nyereség-visszaforgatás szempontú EU-s programok, pályázati rendszer és a nemzetközi szerződések alkalmazása • a foglalkoztatottak munkáltatói tudásfejlesztése • multinacionális vállalatokat érintő ágazatokban – feldolgozó ipar, építőipar pénzügyi szektor, szakmai, tudományos és műszaki kutatás – az egységes uniós minimálbér kialakítása is indokolt lehet → Minimálbér Bizottság • eredmények kommunikálása

Az **elkövetkező 10 évben** továbbra is a legnagyobb probléma a munkaerő kérdése lesz. A csökkenő munkaerő-ellátás együtt jár majd a romló minőséggel, egyre nehezebb helyzetbe hozva a KKV-kat. Nem tudnak munkaerőhöz hozzáférni, vagy ha igen, akkor drágán. A szakszervezetek már most is 30%-os béremelést követelnek az állami szektorban, aminek továbbgyűrűző hatásai lehetnek. Tovább rontja a helyzetet a piaci követelmények emelkedése, ami mindinkább megköveteli a munkahelyek automatizált, robotizált kiváltását. Sajnos a robotizáció nem azt a munkaerőt váltja ki, amiből hiány van, hanem akiből amúgy is többlet van. Ennek eredménye, hogy a képzettség iránti igényben kardinális változás lesz az elkövetkezendő tíz évben. Nevezetesen, a legalacsonyabban és a legmagasabban képzettekkel szembeni igény fog növekedni, mert a közepén levőket lehet kiváltani a robotizációval.

Lehetséges mellékhatások és azok kezelése

A multinacionális vállalatokat érintően lehetséges melléhestákként jelentkezhet, hogy **a béremelés hatására ezek a cégek elvándorolnak a térségből, vagy a nem egyenletes bérfelzárkózás eredményeként Magyarországról a környező uniós országokba helyezik át a termelést.** Azaz miként érinti az olcsó munkaerőre épült kelet-európai modellt a béremelés. Mivel az egész térségben, a 11 közép- és kelet-európai országban általános jelenség az alacsony bér, így Magyarországon kívül a többi tagállam számára is célkitűzés a bérfelzárkózás. **Hiába tapasztalható, hogy az általános bérkülönbség Csehország, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia esetében a legalacsonyabb (-598 €), míg Bulgáriában és Romániában a legmagasabb (-969 €), ez mégsem indukál jelentős versenyt az országok között, mert az ágazati különbség átlagosan -716 €. Mindegyik társadalom számára kívánatos a bérek, valamint a jólét és a jóllét emelkedése.**

Az általános béremelés nem vezet a munkahelyek megszűnéséhez, annak ellenére, hogy az Európai Unió tíz közép és kelet-európai államában mindenütt az olcsó és jól képzett munkaerőre alapozták a gazdaság fejlesztési terveit. Ennek hatására nem következett be a várt életszínvonal-növekedés a rendszerváltás után. Most viszont béremelési hullám indult el szinte valamennyi egykori szocialista országban. Még sincs jelentős kétségbeesés a külföldi vállalkozók közül. A Bloomberg 230 német nagy befektetőt kérdezett meg erről, amelyek csak **15%-a aggódik a bérek emelkedése miatt.**⁴⁰ **A döntő többség számára egyre nehezebb szakképzett munkaerőt találni Európának ebben a részében,** mert aki ugyanis tehette, az a magasabb munkabérek reményében már korábban nyugatra vándorolt. Míg régebben a térség egyik fő drámája a munkanélküliség volt, most megjelent a munkaerőhiány. Ez pedig lassíthatja a gazdasági növekedést, mely errefelé gyorsabb, mint az Európai Unió gazdagabb nyugati felén.

A munkáltatók és a munkáltatói érdekképviselők is partnerek lesznek a bérfejlesztésben. Jelenleg ugyanis a munkaerő hiánya a béremelés legfőbb tényezője, illetve a termelékenység szempontú megközelítésben még mindig az alacsony bérhányad. 2016 végén a közepes kelet-európai egykori szocialista országokban a termelékenység átlagosan a kétharmada volt a németnek. Vagyis óriási a lemaradás. A nyugati befektetők szempontjából ez azt jelenti: még bőven érdemes vállalkozni Európának ezen a felén, hiszen a munkaerő a produkcióhoz képest továbbra is nagyon olcsó.

A bérek emelkedése érinti az inflációt is, különösen a szolgáltatások területén figyelhető meg áremelkedés. Ez azonban összeségében mégsem jelent majd nagy inflációt, az uniós és monetáris 3 % körüli célkitűzést nem veszélyezteti. A KSH adatai szerint 2017-ben a bérek 15 %-kal emelkedtek, de emellett az infláció nem tért el a kívánt pályától.

A robotizáció elterjedése a betanított munkást, az irodai alkalmazottat, az alsó középosztály magját helyettesíti. Ez egy nagyon komoly társadalmi átalakulást is előre jelez, emberek tömegeinek kellene új munkát találnia, vagy magának a munkaerőpiaci struktúrának megváltoznia. Ez azonban csak egy-két évtized múlva jelentkező kihívás, azonban az oktatásban már most fel kell erre készülni.

---

⁴⁰ Zoltan Simon: Why East Europe's Wage Boom May Not Be a Job Killer. Bloomberg, 2017. szeptember 28.

Forrásjegyzék

- A bruttó hazai termék (GDP) értéke forintban. KSH, 2017.
- A kis- és középvállalkozások jellemzői – adat-előállítás új módszertannal. KSH, 2016.
- Acemoglu, Daron, Vasco M Carvalho, Asuman Ozdaglar, & Alireza Tahbaz-Salehi: The Network Origins of Aggregate Fluctuations. in *Econometrica* 2012.
- Agnès Bénassy-Quéré, Benoît Coeuré, Pierre Jacquet, and Jean Pisani-Ferry: *Economic Policy - Theory and Practice*. Oxford University Press, 2010.
- Annual Report on European SMEs. 2015/2016. European Commission, 2016.
- Balassa Béla: The Purchasing Power Parity Doctrine: A Reappraisal. in *Journal of Political Economy*, 72. 1964. 584–596.
- Bod Péter Ákos: *Bevezetés a gazdaságpolitikába*. Akadémiai Kiadó, 2014
- Botos Katalin: *Pénzügypolitika – gazdaságpolitika*. Tarsoly Kiadó, 2011.
- Central Europe Top 500. Deloitte, 2016
- Convergence 2.0 - CEE Special Report. Erste Group Research, 2013.
- Cornejo LK, *Business Issues, Competition and Entrepreneurship: Multinational Companies: Outsourcing, Conduct and Taxes*, Nova Science Publisher Incorporated, 2009.
- Czeglédi Pál: A növekedés gazdaságpolitikája vagy a növekedés politikai gazdaságtana? *Közgazdasági Szemle*, LIV. évf., 2007. március
- Elutasítják a nemzeti társfinanszírozás bevezetését a V4-ek. *Agrarszektor.hu*. 2017. július 19.
- ETUC proposes east-west 'wage convergence alliance' and 'just transition' to EU leaders. <https://www.etuc.org/>
- Eurostat: *Wages and labour costs*, 2017.
- Fekete Emese: Ennyit bukhatunk, ha kiutáljuk a külföldieket. *VS*, 2014 november 24.
- Florence Autret: Central and Eastern Europe trapped in low wage spiral. *La Tribune*, 2017. május 10.
- Foreign-controlled enterprises in the EU. Eurostat, 2009
- Galgóczi Béla: Miért esedékes egy béremelés Közép-KeletEurópában. *ETUI Working Paper* 2017.
- <https://payrise.eu/>
- <https://wageindicator.org/main/salary/wages-in-context>
- James R. Markusen & Anthony J. Venables: The Role of Multinational Firms in the Wage-Gap Debate. in *Review of International Economics*, 1997.
- Jyrki Ali-Yrkkö (Ed.): *Nokia and Finland in a Sea of Change*. ETLA B244, pp. 37–67, Taloustieto Oy, Helsinki, Finland, 2010.
- Kester Eddy: CEE: stop imitating, start innovating. *Financial Times*, 2013. február 20.
- Kovács Mihály András (szerk.): On the Estimated Size of The Balassa-Samuelson Effect in Five Central and Eastern European Countries. *Magyar Nemzeti Bank*, 2002.
- KSH Gyorstájékoztató: Bruttó hazai termék. 2017. augusztus 16.
- KSH Gyorstájékoztató: Foglalkoztatottság. 2017. szeptember 27.
- KSH Gyorstájékoztató: Munkanélküliség. 2017. szeptember 27.
- Kulcsfontosságú a multik viselkedésének megváltoztatásában a pozsonyi találkozó. *Újszó*. 2017. október 13. és Food brands 'cheat' eastern European shoppers with inferior products. *The Guardian*, 2017. szeptember 15.
- Külföldi multikra költjük az EU-támogatásokat. *Index*, 2016. április 30.
- Ludwig von Mises: *Economic Policy, Thoughts for Today and Tomorrow*, Regnery / Gateway, Inc. 1979.

- Nestor Andrea és Kaszap András: Kiket támogassunk EU-pénzből? - Nagyon nem mindegy. KPMG, 2016. április 30.
- Nikolas Szabó: We can solve inequality of wages, but only through the power of the EU. 2017. október 8.
- Ötödével nőtt a munkások fizetése. Index, 2017. október 18.
- Privát TOP 100 – Szektorelemzés, a száz legértékesebb hazai magáncég. Concorde MB Partners, 2017.
- Robert Gibrat: Les Inegalites Economiques, Sirey. Paris. 1931.
- Róna Péter – Bodacz Péter: A GDP csapdájában hazánk. Magyar Nemzet, 2015. augusztus 5.
- Samuelson, P. A.: Facets of Balassa-Samuelson Thirty Years Later. in Review of International Economics, 2 1994. 201–226.
- Samuelson, P. A.: Theoretical Notes on Trade Problems. in Review of Economics and Statistics, 46 1964. 145–154,
- Statistics on small and medium-sized enterprises. Eurostat, 2015.
- Statistics on small and medium-sized enterprises. Eurostat, 2015.
- Stubnya Bence: Ötödével nőtt a munkások fizetése. Index, 2017.október18.
- This graph shows the wage handicap in both Western and Central Europe. Whiteboardmag, 2013. február 21.
- TOP 50 - Nagyvállalati rangsorok. HVG. 2017. július 27.
- Vállalkozások demográfiája, 2015. KSH, 2017.
- Várkonyi Iván: Vesztesre áll a kkv-szektor. Világgazdaság, 2016. szeptember 21.
- Veress József: Gazdaságpolitika a globalizált világban. Typotex Elektronikus Kiadó, 2009.
- Vértessy László: Az állami beavatkozás joga és hatékonysága. Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2014.
- Xavier Gabaix: The granular origins of aggregate fluctuations. Econometrica 79 2011.
- Zoltan Simon: Why East Europe's Wage Boom May Not Be a Job Killer. Bloomberg, 2017. szeptember 28.

Mellékletek

Ágazatspecifikus minimálbérek Németországban

Minimálbér	Érvényességi idő	Nyugat	Kelet
		EUR	
Ideiglenes foglalkoztatás	01.06.17 - 31.03.18	9.23 (Berlin: 8.91)	8.91
	01.04.18 - 31.03.19	9.49 (Berlin: 9.27)	9.27
	01.04.19 - 30.09.19	9.79 (Berlin: 9.49)	9.49
	01.10.19 - 31.12.19	9.96 (Berlin: 9.66)	9.66
Szakképzési és továbbképzési szolgáltatások (oktatás)	01.01.17 - 31.12.17	14.60	14.60
Építőipar			
Szakmunkások	01.01.17 - 31.12.17	11.30	11.30
Szakképzett munkavállaló, gépkezelők, járművezetők	01.01.17 - 31.12.17	14.70 (Berlin: 14.55)	11.30
Tetőfedés	01.01.17 - 31.12.17	12.25	12.25
Elektronikai szolgáltatás	01.01.17 - 31.12.17	10.65 (Berlin: 10.40)	10.40
	01.01.18 - 31.12.18	10.95	10.95
	01.01.19 - 31.12.19	11.40	11.40
Húsipar	01.12.16 - 31.12.17	8.75	8.75
Ipari tisztítás			
Beltéri és karbantartási tevékenységek	01.01.17 - 31.12.17	10.00	9.05
Üveg- és homlokzati tisztítás	01.01.17 - 31.12.17	13.25	11.53
Állványozás	01.05.17 - 30.04.18	11.00	11.00
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás és kertészet	01.01.17 - 31.10.17	8.60	8.60
	01.11.17 - 31.12.17	9.10	9.10
Festés, mázolás			
Szakképzetlen munkavállaló	01.05.17 - 30.04.18	10.35	10.35
	01.05.18 - 30.04.19	10.60	10.60
	01.05.19 - 30.04.20	10.85	10.85
	01.05.20 - 30.04.21	11.10	11.10
Szakképzett munkavállaló	01.05.17 - 30.04.18	13.10	11.85
	01.05.18 - 30.04.19	13.30	12.40
	01.05.19 - 30.04.20	13.30	12.95
	01.05.20 - 30.04.21	13.50	13.50
Hosszú távú ellátás	01.01.17 - 31.10.17	10.20	9.50
Kéményseprő	01.01.16 - 31.12.17	12.95	12.95
Kőműves és kőfaragás	01.05.17 - 30.04.18	11.40	11.20
	01.05.18 - 30.04.19	11.40	11.40
Mosodai szolgáltatás	01.07.16 - 30.09.17	8.75	8.75

Forrás: Statutory agreed branch-specific minimum wages in Germany in June 2017 (www.destatis.de)

Az 50 legnagyobb árbevételű magyarországi cég (pénzügyintézetek nélkül) 2016-ban

Helyezés		Cégnév	Ágazat	Árbevétel	
2016	2015			millió Ft	változás (%)
1.	2.	Mol Magyar Olaj- és Gázipari Nyrt.**	energiaipar	3 553 005	-13
2.	3.	Audi Hungaria Motor Kft.	autógyártás	2 349 346	-10
3.	5.	Mercedes-Benz Manufacturing Hungary Kft.	autógyártás	1 058 340	-1
4.	4.	MVM Magyar Villamos Művek Zrt.*	vagyonkez. (energiaszolg.)	1 034 149	-18
5.	n. é.	GE Infrastructure Hungary Holding Kft.*	gazdasági szolgáltatás	895 508	n. é.
6.	8.	Magyar Suzuki Zrt.	autógyártás	710 252	15
7.	6.	Samsung Electronics Magyar Zrt.	elektronikai ipar	609 915	-20
8.	7.	Magyar Telekom Távközlési Nyrt.**	távközlés	602 651	-8
9.	10.	Flextronics International Kft. (x)	elektronikai ipar	578 810	13
10.	n. é.	Ventas Coffee Hungary Kft.*	vagyonkez. (nagyker.)	531 012	1399
11.	13.	Robert Bosch Elektronika Kft.	autóalkatrész-gyártás	512 421	12
12.	16.	Spar Magyarország Kereskedelmi Kft.	kiskereskedelem	437 594	6
13.	15.	BorsodChem Zrt.	vegyipar	437 438	0
14.	14.	Bimbo Hungria Zrt.	nagykereskedelem	422 975	-6
15.	33.	Harman Becker Kft.	autóalkatrész-gyártás	398 163	52
16.	12.	E.ON Hungária Energetikai Zrt.** (x)	vagyonkez. (energiaszolg.)	395 086	-17
17.	18.	Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt.**	gyógyszeripar	389 690	7
18.	19.	Szerencsejáték Zrt.*	szórakoztatóipar	386 366	10
19.	20.	PCE Paragon Solutions Kft.	elektronikai ipar	361 851	16
20.	25.	Jabil Circuit Magyarország Kft.	elektronikai ipar	335 652	20
21.	21.	sanofi-aventis/Chinoin Zrt.*	gyógyszeripar	315 676	2
22.	23.	Lidl Magyarország Bt. (x)	kiskereskedelem	314 506	11
23.	n. é.	Fővárosi Gázművek Zrt.	energiaszolgáltatás	310 397	73
24.	30.	OMV Hungária Ásványolaj Kft.	üzemanyag-kereskedelem	285 814	6
25.	32.	Hungaropharma Zrt.	gyógyszer-nagyker.	277 252	5
26.	36.	Porsche Hungaria Kft.	autókereskedelem	276 161	13
27.	39.	Budapesti Elektromos Művek Nyrt.**	energiaszolgáltatás	270 609	15
28.	31.	Eaton Enterprises (Hungary) Kft.	gazdasági szolgáltatás	261 873	-3
29.	35.	KITE Mezőgazdasági Szolgáltató Zrt.*	nagyker. (gép)	257 682	3
30.	34.	Shell Hungary Kereskedelmi Zrt.	üzemanyag-kereskedelem	256 808	-1
31.	28.	Electrolux Lehel Hűtőgépgyár Kft.	gépgyártás	254 543	-8
32.	27.	Robert Bosch Energy and Body Systems Kft.	autóalkatrész-gyártás	254 054	-8
33.	37.	Phoenix Pharma Zrt.	gyógyszer-nagyker.	251 809	5
34.	41.	LuK Savaria Kuplunggyártó Kft.	autóalkatrész-gyártás	246 217	6
35.	17.	Panrusgáz Gázkereskedelmi Zrt.	energiakereskedelem	243 094	-35
36.	38.	Michelin Hungária Abroncsgyártó Kft.	gumiipar	238 878	0
37.	45.	Nemzeti Útdíjfizetési Szolgáltató Zrt.*	közútkezelés	233 270	13
38.	22.	Teva Gyógyszergyár Zrt.*	gyógyszeripar és -nagyker.	231 689	-19
39.	42.	Continental Automotive Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	230 056	4
40.	43.	Hankook Tire Magyarország Kft.	gumiipar	221 885	1
41.	50.	Denso Gyártó Magyarország Kft. (x)	autóalkatrész-gyártás	216 651	20
42.	48.	Opel Southeast Europe Kft.	autókereskedelem	210 050	10
43.	46.	Magyar Posta Zrt.*	postaszolgáltatás	205 352	3
44.	44.	Arconic-Köfém Kft.	fémfeldolgozás	204 821	-3
45.	40.	Lear Corporation Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	199 873	-15
46.	49.	MET Magyarország Energiakereskedő Zrt.	energiakereskedelem	192 861	2
47.	47.	Delphi Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	190 638	-3
48.	n. é.	Penny-Market Kereskedelmi Kft.	kiskereskedelem	190 289	7
49.	n. é.	Waberer's International Nyrt.**	vagyonkez. (fuvarozás)	178 013	9
50.	n. é.	NI Hungary Kft.	elektronikai ipar	172 120	2

*Konszolidált adatok. **IAS/IFRS szerinti adatok. (x) = nem auditált adatok. n. é. = nem értelmezhető.

Forrás: Creditreform Kft.

Az 50 legnagyobb export-árbevételű magyarországi cég 2016-ban

Helyezés		Cégnév	Ágazat	Külföldi árbevétel	
2016	2015			millió Ft	változás (%)
1.	2.	Mol Magyar Olaj- és Gázipari Nyrt.**	energiaipar	2 592 072	-13
2.	3.	Audi Hungaria Motor Kft.	autógyártás	2 339 385	-10
3.	4.	Mercedes-Benz Manufacturing Hungary Kft.	autógyártás	1 056 086	-1
4.	n. é.	GE Infrastructure Hungary Holding Kft.*	gazdasági szolgáltatás	883 190	n. é.
5.	6.	Magyar Suzuki Zrt.	autógyártás	658 562	13
6.	8.	Flextronics International Kft. (x)	elektronikai ipar	567 836	21
7.	10.	Robert Bosch Elektronika Kft.	autóalkatrész-gyártás	511 877	12
8.	5.	Samsung Electronics Magyar Zrt.	elektronikai ipar	480 477	-23
9.	11.	Bimbo Hungria Zrt.	nagykereskedelem	422 975	-6
10.	19.	Harman Becker Kft.	autóalkatrész-gyártás	395 609	52
11.	12.	Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt.**	gyógyszeripar	353 914	7
12.	13.	PCE Paragon Solutions Kft.	elektronikai ipar	320 425	13
13.	14.	BorsodChem Zrt.	vegyipar	300 571	6
14.	9.	MVM Magyar Villamos Művek Zrt.*	vagyongazd. (energiaszolg.)	299 077	-36
15.	20.	Jabil Circuit Magyarország Kft.	elektronikai ipar	294 081	27
16.	18.	sanofi-aventis/Chinoin Zrt.*	gyógyszeripar	267 134	2
17.	17.	Eaton Enterprises (Hungary) Kft.	gazdasági szolgáltatás	261 832	-3
18.	22.	LuK Savaria Kuplunggyártó Kft.	autóalkatrész-gyártás	238 787	7
19.	23.	Continental Automotive Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	228 473	4
20.	16.	Robert Bosch Energy and Body Systems Kft.	autóalkatrész-gyártás	224 777	-18
21.	24.	Michelin Hungaria Abroncsgyártó Kft.	gumiipar	223 120	2
22.	25.	Hankook Tire Magyarország Kft.	gumiipar	216 099	2
23.	30.	Denso Gyártó Magyarország Kft. (x)	autóalkatrész-gyártás	213 997	20
24.	21.	Electrolux Lehel Hűtőgépgyár Kft.	gépgyártás	206 764	-10
25.	26.	Arconic-Köfém Kft.	fémfeldolgozás	196 089	-4
26.	34.	Opel Southeast Europe Kft.	autókereskedelem	186 978	25
27.	27.	Delphi Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	186 043	-4
28.	31.	NI Hungary Kft.	elektronikai ipar	171 373	2
29.	29.	Lear Corporation Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	161 148	-11
30.	48.	Apcom CE Kft.	nagyker. (számítógép)	160 109	79
31.	32.	SE-CEE Schneider Electric Kft.	nagyker. (műszaki cikk)	152 870	-6
32.	43.	Robert Bosch Automotive Steering Kft.	autóalkatrész-gyártás	151 998	56
33.	35.	BorgWarner Oroszlány Kft.	autóalkatrész-gyártás	150 216	8
34.	39.	Valeo Auto-Electric Magyarország Kft.	autóalkatrész-gyártás	145 413	35
35.	36.	Synopsys Global Kft.	gazdasági szolgáltatás	140 404	24
36.	28.	Teva Gyógyszergyár Zrt.*	gyógyszeripar és -nagyker.	135 343	-27
37.	45.	Egis Gyógyszergyár Zrt.**	gyógyszeripar	133 246	37
38.	41.	Porsche Hungaria Kft.	autókereskedelem	112 979	11
39.	42.	SMR Automotive Mirror Technology Bt. (x)	autóalkatrész-gyártás	108 888	9
40.	50.	Coloplast Hungary Kft.	műanyagipar	104 003	22
41.	38.	Glencore Grain Hungary Kft.	nagyker. (agrártermék)	101 854	-6
42.	46.	Videoton Holding Zrt.*	elektronikai ipar	101 539	5
43.	n. é.	Hunland-Trade Kft.	mezőgazdaság	99 871	30
44.	n. é.	MET Magyarország Energiakereskedő Zrt.	energiakereskedelem	99 033	88
45.	49.	Alpine Európai Elektronikai Ipari Kft. (x)	elektronikai ipar	98 370	11
46.	44.	Ibiden Hungary Kft. (x)	autóalkatrész-gyártás	96 369	-1
47.	47.	Magyar Telekom Távközlési Nyrt.**	távközlés	86 661	-3
48.	n. é.	Bunge Növényolajipari Zrt.	élelmiszeripar	80 857	-3
49.	n. é.	Henkel Magyarország Kft.	vegyipar	79 600	16
50.	n. é.	Global NRG Zrt.	energiakereskedelem	76 977	62

*Konszolidált adatok. **IAS/IFRS szerinti adatok. (x) = nem auditált adatok. n. é. = nem értelmezhető.

Forrás: Creditreform Kft.

A legtöbb alkalmazottat foglalkoztató 50 magyarországi cég 2016-ban

Helyezés		Cégnév	Ágazat	Létszám		Belső rangsor az egy főre jutó	
2016	2015			fő	változás (%)	árbevétel alapján	nyereség
1.	1.	OTP Bank Nyrt.**	pénzügyi szolgáltatás	37 782	-1	n. é.	9.
2.	2.	Magyar Posta Zrt.*	postaszolgáltatás	31 116	-3	36.	39.
3.	3.	Mol Magyar Olaj- és Gázipari Nyrt.**	energiaipar	24 986	-4	3.	5.
4.	5.	Magyar Államvasutak Zrt.	fuvarozás	18 966	10	32.	26.
5.	6.	MÁV-Start Zrt.	fuvarozás	14 135	0	35.	33.
6.	7.	Spar Magyarország Kereskedelmi Kft.	kiskereskedelem	12 705	-4	21.	22.
7.	9.	Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt.**	gyógyszeripar	11 820	3	22.	11.
8.	10.	Audi Hungaria Motor Kft.	autógyártás	11 404	0	2.	6.
9.	n. é.	GE Infrastructure Hungary Holding Kft.*	gazdasági szolgáltatás	11 310	n. é.	12.	4.
10.	8.	Budapesti Közlekedési Zrt.*	fuvarozás	11 230	-4	31.	30.
11.	17.	Magyar Takarékszövetkezeti és Vagyongazdálkodási Zrt.*	vagyongazdálkodás	9 744	28	n. é.	48.
12.	11.	Magyar Telekom Távközlési Nyrt.**	távközlés	9 488	-13	15.	13.
13.	13.	Videoton Holding Zrt.*	elektronikai ipar	8 933	-2	27.	19.
14.	14.	MVM Magyar Villamos Művek Zrt.*	vagyongazd. (energiaszolg.)	8 195	0	4.	8.
15.	15.	Magyar Közút Nonprofit Zrt.	közútkezelés	8 081	3	43.	42.
16.	16.	Prohumán 2004 Kft.	munkaerő-közvetítés	7 483	6	41.	38.
17.	20.	Flextronics International Kft. (x)	elektronikai ipar	6 964	12	8.	43.
18.	23.	Waberer's International Nyrt.**	vagyongazd. (fuvarozás)	6 250	8	24.	25.
19.	22.	BVH Budapesti Városüzemeltetési Holding Zrt.*	kommunális szolg.	5 907	0	26.	23.
20.	25.	E.ON Hungária Energetikai Zrt.** (x)	vagyongazd. (energiaszolg.)	4 978	3	11.	n. a.
21.	37.	Robert Bosch Elektronika Kft.	autóalkatrész-gyártás	4 374	18	5.	17.
22.	30.	Egis Gyógyszergyár Zrt.**	gyógyszeripar	4 320	7	19.	7.
23.	33.	Denso Gyártó Magyarország Kft. (x)	autóalkatrész-gyártás	4 298	12	18.	27.
24.	27.	Danubius Szálloda és Gyógyüdülő Zrt.**	vendéglátás	4 297	2	28.	21.
25.	18.	Trenkwalder Kft.	munkaerő-közvetítés	4 230	-61	40.	46.
26.	28.	ÉNYKK Északnyugat-magyarországi Közl. Kp. Zrt.	fuvarozás	4 221	0	34.	40.
27.	32.	IT Services Hungary Kft.	informatika	4 212	8	29.	28.
28.	26.	Kézmű Nonprofit Kft.	textilipar	4 149	-2	42.	45.
29.	31.	Jász-Plasztik Kft.*	gépgyártás	4 102	4	23.	20.
30.	29.	Honvédelmi Minisztérium EI Zrt.	ingatlankezelés	4 101	-1	30.	32.
31.	36.	Jabil Circuit Magyarország Kft.	elektronikai ipar	3 933	6	7.	31.
32.	39.	Lidl Magyarország Bt. (x)	kiskereskedelem	3 791	7	9.	n. a.
33.	40.	Kereskedelmi és Hitelbank Zrt.**	pénzügyi szolgáltatás	3 658	3	n. é.	3.
34.	34.	Főkefe Nonprofit Kft.	kefegyártás	3 621	-3	44.	37.
35.	35.	Mercedes-Benz Manufacturing Hungary Kft.	autógyártás	3 555	-5	1.	10.
36.	38.	Adecco Kft.	munkaerő-közvetítés	3 484	-3	39.	47.
37.	44.	Miskolc Holding Zrt.*	vagyongazdálkodás	3 422	5	37.	35.
38.	47.	Continental Automotive Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	3 406	12	14.	18.
39.	42.	Észak-magyarországi Közlekedési Központ Zrt.	fuvarozás	3 276	-1	38.	44.
40.	43.	Lear Corporation Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	3 181	-4	16.	16.
41.	46.	Penny-Market Kereskedelmi Kft.	kiskereskedelem	3 142	4	17.	34.
42.	45.	Hankook Tire Magyarország Kft.	gumiipar	3 126	-2	13.	1.
43.	41.	Provident Zrt.	pénzügyi szolgáltatás	3 087	-10	n. é.	15.
44.	48.	Pick Szeged Zrt.*	élelmiszeripar	2 997	1	25.	29.
45.	n. é.	LuK Savaria Kuplunggyártó Kft.	autóalkatrész-gyártás	2 997	9	10.	12.
46.	n. é.	Coloplast Hungary Kft.	műanyagipar	2 933	10	20.	14.
47.	50.	Electrolux Lehel Hűtőgépgyár Kft.	gépgyártás	2 928	0	6.	24.
48.	n. é.	Corvinus Nemzetközi Befektetési Zrt.*	vagyongazdálkodás	2 918	2	n. é.	36.
49.	n. é.	Erste Bank Hungary Zrt.**	pénzügyi szolgáltatás	2 902	0	n. é.	2.
50.	49.	DAKK Dél-alföldi Közlekedési Központ Zrt.*	fuvarozás	2 868	-2	33.	41.

*Konszolidált adatok. **IAS/IFRS-adatok. (x) = nem auditált adatok. n. a. = nincs adat. n. é. = nem értelmezhető. Forrás: Creditreform Kft.

Az 50 legnagyobb adózott eredményű magyarországi cég 2016-ban

Helyezés		Cégnév	Ágazat	Adózott	Adózás előtti	Belső rangsor	
						az eredmény változása	az árbevétel-arányos eredmény
2016	2015			eredmény (millió Ft)			alapján
1.	n. é.	Mol Magyar Olaj- és Gázipari Nyrt.**	energiaipar	251 655	272 543	1.	29.
2.	2.	Eaton Enterprises (Hungary) Kft.	gazdasági szolgáltatás	223 847	223 935	36.	8.
3.	8.	OTP Bank Nyrt.**	pénzügyi szolgáltatás	202 452	236 395	9.	n. é.
4.	4.	Audi Hungaria Motor Kft.	autógyártás	106 619	108 773	47.	34.
5.	n. é.	GE Infrastructure Hungary Holding Kft.*	gazdasági szolgáltatás	103 622	143 916	n. é.	24.
6.	10.	Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt.**	gyógyszeripar	67 023	68 226	25.	19.
7.	16.	Magyar Telekom Távközlési Nyrt.**	távközlés	57 223	52 826	18.	26.
8.	11.	Hankook Tire Magyarország Kft.	gumiipar	54 642	56 792	33.	16.
9.	12.	UniCredit Bank Hungary Zrt.**	pénzügyi szolgáltatás	53 685	66 479	21.	n. é.
10.	39.	MVM Magyar Villamos Művek Zrt.*	vagyonkez. (energiaszolg.)	48 426	66 353	8.	33.
11.	36.	Diageo Kft.	tanácsadás	43 660	44 383	10.	6.
12.	n. é.	Erste Bank Hungary Zrt.**	pénzügyi szolgáltatás	43 343	47 420	2.	n. é.
13.	14.	Kereskedelmi és Hitelbank Zrt.**	pénzügyi szolgáltatás	38 877	55 211	32.	n. é.
14.	n. é.	Egis Gyógyszergyár Zrt.**	gyógyszeripar	38 482	40 756	5.	17.
15.	13.	sanofi-aventis/Chinoin Zrt.*	gyógyszeripar	36 067	44 266	40.	25.
16.	44.	BorsodChem Zrt.	vegyipar	35 835	36 578	11.	28.
17.	n. é.	Brooks Instrument Kft.	műszergyártás	35 202	35 513	4.	5.
18.	18.	Seadrill Neptune Hungary Kft.	gépkölcsönzés	32 305	32 980	23.	10.
19.	20.	Arconic-Kőfém Kft.	fémfeldolgozás	31 276	38 614	24.	21.
20.	3.	Corning Hungary Adatfeldolgozó Kft.	gazdasági szolgáltatás	29 725	34 191	49.	4.
21.	23.	Synopsys Global Kft.	gazdasági szolgáltatás	29 724	33 912	22.	18.
22.	17.	Seadrill Vela Hungary Kft.	gépkölcsönzés	28 529	29 089	37.	11.
23.	n. é.	MSZVK Magyar Szanálási Vagyonkezelő Zrt.*	pénzügyi szolgáltatás	28 217	28 248	3.	n. é.
24.	19.	Seadrill Auriga Hungary Kft.	gépkölcsönzés	26 230	26 739	30.	13.
25.	25.	Kimberly-Clark Kereskedelmi Kft.	nagykereskedelem	23 553	24 795	28.	3.
26.	24.	Telenor Magyarország Zrt.	távközlés	22 353	25 598	35.	23.
27.	22.	Samsung Electronics Magyar Zrt.	elektronikai ipar	21 352	22 807	41.	38.
28.	n. é.	Hamburger Hungaria Kft.	papíripar	20 894	21 114	17.	15.
29.	n. é.	W-New Holding Kft.	vagyonkez. (fuvarozás)	20 535	20 535	13.	1.
30.	26.	Mercedes-Benz Manufacturing Hungary Kft.	autógyártás	20 030	20 772	38.	40.
31.	n. é.	Partner in Pet Food Hungaria Kft.	állateledel-gyártás	19 165	19 190	7.	12.
32.	34.	Marcas MC Zrt.	gazdasági szolgáltatás	17 285	19 050	34.	9.
33.	27.	Seabras Rig Holdco Kft.	gépkölcsönzés	17 159	17 562	43.	14.
34.	28.	Szerencsejáték Zrt.*	szórakoztatóipar	15 983	17 367	45.	36.
35.	n. é.	Budapesti Elektromos Művek Nyrt.**	energiaszolgáltatás	15 764	25 528	19.	31.
36.	n. é.	Spar Magyarország Kereskedelmi Kft.	kiskereskedelem	15 749	17 232	14.	37.
37.	49.	Hungrana Kft.	élelmiszeripar	15 178	17 142	26.	22.
38.	30.	Magyar Fejlesztési Bank Zrt.**	pénzügyi szolgáltatás	15 116	10 313	46.	n. é.
39.	n. é.	Raiffeisen Bank Zrt.**	pénzügyi szolgáltatás	15 015	15 086	20.	n. é.
40.	n. é.	Démász Zrt.**	energiaszolgáltatás	14 809	12 731	16.	20.
41.	35.	BorgWarner Oroszlány Kft.	autóalkatrész-gyártás	13 982	17 732	44.	27.
42.	n. é.	Lidl Magyarország Bt. (x)	kiskereskedelem	13 913	n. a.	12.	35.
43.	32.	Belron Hungary Kft.	egyéb gazd. szolgáltatás	13 738	14 027	48.	7.
44.	42.	LuK Savaria Kuplunggyártó Kft.	autóalkatrész-gyártás	13 729	17 167	39.	32.
45.	47.	Aegon cégcsoport*	biztosítási szolgáltatás	13 523	14 137	31.	n. é.
46.	n. é.	Bimbo Hungria Zrt.	nagykereskedelem	13 473	16 726	27.	39.
47.	n. é.	Delphi Hungary Kft.	autóalkatrész-gyártás	13 157	13 453	6.	30.
48.	38.	Budapest Hitel- és Fejlesztési Bank Zrt.*	pénzügyi szolgáltatás	13 059	15 417	42.	n. é.
49.	n. é.	Allianz Hungaria Zrt.	biztosítási szolgáltatás	13 030	14 122	29.	n. é.
50.	n. é.	Kafijat Befektetési és Vagyonkezelési Zrt.	vagyonkezelés	12 989	13 977	15.	2.

*Konszolidált adatok. **IAS/IFRS-adatok. (x) = nem auditált adatok. n. a. = nincs adat. n. é. = nem értelmezhető. Forrás: Creditreform Kft.

Central Europe TOP 500 - 50

Central Europe Top 500 | 2016

#	Company short name	Country	Industry	Revenues from sales 2015	Revenues change % 2015-2014	Net income 2015	Net income change % 2015-2014	LY
1	PKN Orlen	Poland	E&R	21 108.9	-17.2%	1 090.4	170.3%	1
2	MOL	Hungary	E&R	13 263.1	-15.6%	-1 050.5		2
3	Škoda Auto	Czech Republic	Mfg	11 547.9	6.3%	1 145.4	105.2%	3
4	Jeronimo Martins Polska	Poland	CB&T	9 380.2	9.5%			4
5	PGNiG	Poland	E&R	8 713.5	6.4%	422.7	-31.9%	5
6	⬆️ AUDI Hungaria Motor	Hungary	Mfg	8 337.6	12.4%	441.7	38.5%	7
7	⬆️ ČEZ	Czech Republic	E&R	7 579.2	6.8%	753.5	-7.5%	8
8	⬇️ Volkswagen Slovakia	Slovakia	Mfg	7 227.5	17.1%	127.5	2.6%	11
9	⬆️ GE Infrastructure CEE	Hungary	Mfg	6 925.9	33.5%	4 184.7		16
10	PGE	Poland	E&R	6 820.5	1.5%	-713.3	-191.3%	10
11	⬆️ Agrokor	Croatia	CB&T	6 434.5	40.5%	130.8		22
12	Agrofert	Czech Republic	Mfg	6 129.1	1.3%	315.9	41.7%	12
13	⬇️ Metinvest	Ukraine	Mfg	6 108.4	-22.1%	-896.8		6
14	⬇️ Lotos	Poland	E&R	5 426.7	-20.2%	-130.2	71.3%	9
15	⬆️ Naftogaz of Ukraine	Ukraine	E&R	5 375.8	6.7%			17
16	⬇️ RWE Supply & Trading CZ	Czech Republic	E&R	5 207.7	-1.8%	-170.0		15
17	⬆️ Kia Motors Slovakia	Slovakia	Mfg	5 073.4	10.6%	210.1	-25.6%	21
18	⬆️ Eurocash	Poland	CB&T	4 855.3	19.9%	55.9	34.8%	27
19	⬇️ KGHM	Poland	E&R	4 781.2	-2.3%	-1 033.0		18
20	⬆️ Foxconn CZ	Czech Republic	TM&T	4 630.2	6.9%	37.8	-26.5%	25
21	⬆️ Hyundai Motor Mfg Czech	Czech Republic	Mfg	4 607.6	19.4%	201.7	-38.1%	31
22	⬆️ Energetický a průmyslový holding	Czech Republic	E&R	4 573.8	24.9%	838.7	69.8%	34
23	⬇️ Energorynok	Ukraine	E&R	4 481.1	-20.7%	68.5		14
24	Tauron	Poland	E&R	4 391.0	-1.0%	-402.0		24
25	⬆️ Automobile Dacia	Romania	Mfg	4 316.2	1.7%	100.9	20.5%	26
26	⬆️ MVM	Hungary	E&R	4 094.4	6.1%	47.6		32
27	⬇️ OMV Petrom	Romania	E&R	4 086.6	-15.8%	-153.8	-133.6%	19
28	⬆️ Unipetrol	Czech Republic	E&R	3 993.8	-11.4%	258.0		23
29	⬇️ DTEK	Ukraine	E&R	3 906.5	-32.9%	-1 715.8	-39.8%	13
30	⬇️ Petrol Group	Slovenia	E&R	3 816.9	-4.9%	66.3	12.1%	28
31	⬇️ Orlen Lietuva	Lithuania	E&R	3 728.1	-19.9%	212.6	129.3%	20
32	⬇️ Slovnaft	Slovakia	E&R	3 558.0	-11.3%	213.8		29
33	⬇️ Lotos Paliwa	Poland	E&R	3 544.2	-10.7%	18.0	77.2%	30
34	⬆️ Mercedes-Benz Mfg Hungary	Hungary	Mfg	3 400.8	21.1%	65.8	3.1%	47
35	⬆️ FCA Poland	Poland	Mfg	3 276.6	3.3%	73.8	23.2%	38
36	⬆️ VP	Lithuania	CB&T	3 171.0	3.8%	102.0	22.9%	42
37	Alpiq Energy	Czech Republic	E&R	3 116.5	-4.2%	2.8	-58.8%	37
38	⬆️ PGE Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna	Poland	E&R	3 080.8	0.0%			40
39	⬆️ ArcelorMittal Poland	Poland	Mfg	2 988.2	-2.6%			41
40	⬆️ Lidl Polska	Poland	CB&T	2 987.0	8.8%			48
41	⬆️ Orlen Paliwa	Poland	E&R	2 837.0	-17.9%	12.7	4.0%	44
42	⬆️ Orange Polska	Poland	TM&T	2 829.3	-2.9%	66.9	-33.7%	46
43	Samsung Electronics Slovakia	Slovakia	CB&T	2 770.7	-9.1%	86.8	-15.1%	43
44	⬆️ PKP	Poland	CB&T	2 732.4	9.0%	-24.6	-122.4%	54
45	Metro Group	Poland	CB&T	2 690.7	-5.2%			NM
46	⬆️ Tesco Polska	Poland	CB&T	2 676.4	0.1%			49
47	ČEZ Prodej	Czech Republic	E&R	2 649.2	1.3%	177.7	104.1%	N/A
48	⬆️ Mercator Group	Slovenia	CB&T	2 612.4	-1.6%	12.8	113.8%	50
49	⬆️ Energa	Poland	E&R	2 581.7	2.1%	204.8	-6.4%	53
50	⬆️ BP Poland	Poland	E&R	2 572.2	-8.1%	42.1	175.3%	51